

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут інноваційних освітніх технологій
Кафедра економічної експертизи та аудиту бізнесу

Шевчишин Роман Тарасович

**ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
ПІДПРИЄМСТВА**

спеціальність 071 - Облік і оподаткування

Магістерська програма – Економічна експертиза та аудит бізнесу

Магістерська робота

Тернопіль-2018

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасну економіку неможливо уявити без такого її важливого елемента, як зобов'язання. Вони мають вагоме значення для підприємства, адже являються важливою складовою в структурі пасивів всіх суб'єктів господарювання. Зобов'язання майже завжди присутні на початковому і кінцевому етапах кругообігу коштів, які включають придбання товарів, виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг та розрахунку за них. Тобто більшість операцій, що здійснюються на підприємстві пов'язані з рухом грошових коштів, проведенням розрахунків між підприємствами, а значить, доволі часто із виникненням зобов'язань. Особливо це стосується розрахунків з постачальниками, що нерідко відбуваються із відстрочкою платежу. У зв'язку з цим, ризик можливих зловживань у сфері розрахунків є дуже високим. Тому контроль за достовірністю відображення зобов'язань в обліку і звітності є актуальних в сучасних умовах. В системі контролю важлива роль належить аудиту, як незалежного виду контролю.

Проблемам інформаційного забезпечення, організації і методики аудиту зобов'язань присвячено багато праць учених-економістів. Вагомий внесок у їхнє вирішення зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Рудницький В.С., Сопко В.В., Давидов Г. М., Беренда Н.І. Бодюк А.В., Жаворонок А. В., Залізник Н.В., Зеленко С. В., Купалова Г.І., Осадча Г. Г., Феофанов Л. К..

Будь-які помилки в обліку зобов'язань та операцій з ними можуть дорого коштувати як бухгалтерові та і підприємству в цілому. Саме тому такі операції вимагають уваги як з боку осіб, які їх безпосередньо здійснюють, так і з боку тих, хто проводить контроль на підприємстві.

Необхідність вдосконалення організації та методики аудиту зобов'язань і визначили вибір теми магістерської роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження економічного змісту зобов'язань, інформаційного забезпечення,

організації і методики їх аудиту та розроблення пропозиції щодо вдосконалення управління зобов'язаннями в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення мети в роботі поставлені такі завдання:

- дослідити економічний зміст зобов'язань, їх роль у господарському обороті;
- визначити підходи до класифікації зобов'язань, порівняти міжнародний і вітчизняний досвід у даній сфері;
- дати оцінку організації і методики обліку довготермінових і поточних зобов'язань, як інформаційної бази для проведення аудиту і визначити шляхи вдосконалення;
- розглянути мету, об'єкти, запропонувати вдосконалену організацію і методику аудиту зобов'язань;
- провести аналіз фінансового стану та залежності підприємства від зовнішніх запозичень і розробити рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність.

Предметом дослідження виступає організація та методика обліку, аналізу й аудиту довготермінових і поточних зобов'язань підприємства.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої в магістерській роботі мети було використано такі методи дослідження як порівняння, елімінування, перерахунок показників, прийом балансових співвідношень, балансовий і сальдовий прийоми, спосіб аналітичних групувань.

Так, методом порівняння досліджувалось питання відповідності діючої методики обліку зобов'язань законодавчим і нормативним актам. Балансовий та сальдовий прийом та спосіб аналітичних групувань застосовано при перевірці наявності та погашення зобов'язань; системний аналіз - для деталізації і розчленування об'єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; синтез - для узагальнення розрізнених аспектів методики аудиту і аналізу зобов'язань; аналогія - для дослідження відповідності вітчизняної системи обліку до практики; абстрагування - для формування загальних висновків на

основі системного аналізу і синтезу теорії і практики аналізу і аудиту зобов'язань.

Наукова новизна одержаних результатів. На основі проведеного дослідження у магістерській роботі:

- досліджено економічний зміст зобов'язань, їх роль у господарському обороті;
- визначено підходи до класифікації зобов'язань на основі міжнародного і вітчизняного досвіду у даній сфері;
- розроблено пропозиції щодо вдосконалення організації обліку зобов'язань в умовах функціонування АРМ;
- дані пропозиції щодо вдосконалення аудиту зобов'язань.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені в роботі рекомендації можуть бути запроваджені в практику роботи підприємств.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження була опублікована стаття «Класифікація та оцінка зобов'язань».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел і додатків.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЯК ОБ'ЄКТА АУДИТУ

1.1. Характеристика зобов'язань як економічної категорії,
мета та завдання їх аудиту

1.2. Класифікація й оцінка зобов'язань підприємства

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

2.1. Формування в обліку інформації про довготермінові зобов'язання

2.2. Відображення в обліку поточних зобов'язань

2.3. Організація обліку зобов'язань в умовах застосування комп'ютерних
інформаційних технологій

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. АУДИТ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Предмет, об'єкти і організація аудиту зобов'язань

3.2. Методика аудиту зобов'язань підприємства

3.3. Використання аналітичних процедур при проведенні аудиту
зобов'язань

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

РОЗДІЛ 1.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЯК ОБ'ЄКТА АУДИТУ

1.3. Характеристика зобов'язань як економічної категорії, мета та завдання їх аудиту

Для здійснення господарської діяльності підприємствам необхідні основні та обігові кошти. Вони можуть бути отримані як із внутрішніх так і зовнішніх джерел. Іншими словами, економічною базою створення та розвитку будь-якого підприємства виступає капітал.

Здійснюючи підприємницьку діяльність підприємство неминуче використовує залучені кошти, тобто утворює борги. Боргові зобов'язання підтверджують права і вимоги кредиторів щодо активів підприємства, звідси (1.2):

$$A = Z + K \quad (1.2)$$

Давно минули часи планової економіки та директивного стилю управління господарством, коли наявність зобов'язань в балансі підприємства автоматично асоціювалася із боргами чи незадовільним фінансовим станом. Тепер керівники по-новому стали дивитися на цю економічну категорію. Ринкова модель економіки, на яку орієнтується наша країна, за весь час свого існування довела абсолютну нешкідливість, та, доволі часто, і корисність виникнення та наявності (у розумних межах) зобов'язань підприємства в ході господарської діяльності.

Відповідно до параграфу 60 Концептуальної основи МСФЗ зобов'язання визначаються як обов'язок чи відповідальність діяти або робити певним чином. В ширшому розумінні зобов'язання - це теперішня заборгованість підприємства, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, як очікується, спричинить вибуття з підприємства ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди [51, с.378].

Якщо мова йде про такі види зобов'язань, як заборгованість по виплаті заробітної плати, розрахунках за податковими платежами, орендними тощо, тоді, звичайно, можна говорити про їх недоцільність та, навіть, шкідливість для суб'єкта господарювання. Але існує інший напрям зобов'язань, що полягає у використанні залучених коштів. І на рахунок цього питання виникають дещо суперечливі думки. Наприклад, у країнах із розвинутою ринковою економікою нормальним вважається, коли частка власного капіталу в структурі активів складає 50-60 %, а інколи і менше. Банківські кредити там вважають специфічною формою підприємницької діяльності [16, с.30].

На перший погляд, такі твердження є доволі незрозумілими та безпідставними. Адже традиційно вважається позитивним те, що підприємство працює лише у власному приміщенні, використовує своє обладнання, закуповує сировину або товари за власні кошти і розраховується за них відразу. Так, ця схема роботи має значні переваги, але якщо мислити більш стратегічно, то можна знайти дуже вагомі контраргументи. Перш за все, для роботи лише за свої кошти потрібно акумулювати значні суми, що потребує багато часу та зусиль, а інколи і завдає шкоди бізнесу, як, наприклад, вилучення частини оборотних коштів на купівлю основних засобів (обладнання, нерухомості), що гальмує розвиток бізнесу і зменшує обсяги виробництва на значний термін, поки знову буде досягнуто аналогічного рівня оборотного капіталу.

В умовах сучасної ринкової економіки, залучення грошових коштів для розвитку підприємства із різних джерел стало не лише можливим та корисним, а й життєво необхідним. Цілком зрозуміло, що яким би успішним і прибутковим не було підприємство, все одно в процесі роботи виникають ситуації, які створюють передумови для виникнення зобов'язань перед іншими суб'єктами господарювання, банківськими установами, державою. Деякі топ-менеджери, взагалі дотримуються поглядів, що, коли у балансі підприємства відсутні будь-які зобов'язання, то це свідчить лише про недалекоглядність та непрактичність керівництва. Вони переконані, і ми також поділяємо цю думку, що дуже часто для динамічного розвитку,

випередження конкурентів власних коштів недостатньо. А в ринкових умовах фактор часу та гра на випередження є вирішальними у перемозі над суперниками у будь-якому секторі ринку.

Динаміка, темп ринкових відносин приводять до деякого розриву між виконанням робіт, наданням послуг, виробництвом продукції, її відвантаженням і отриманням коштів за це. Партнерські стосунки на основі відстрочення платежів або сплати їх по частинах, надання продукції під реалізацію є реалією бізнесу. Це вигідно для обох сторін, хоч при цьому одна з них має зобов'язання перед іншою, але така схема розрахунків дозволяє пришвидшити оборотність капіталу, нарощувати обсяги діяльності.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» зобов'язання - це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди [70].

Минулі події - це ті, які привели до зобов'язань підприємства, пов'язаних із придбанням активів (необоротних, нематеріальних, оборотних грошових та інших), в розрахунку на отримання від їх використання більшої вигоди, ніж очікуване скорочення (зменшення) ресурсів при погашенні заборгованості [70].

Канадський інститут присяжних бухгалтерів вдався до циклічного формулювання: у загальному випадку зобов'язання - належний до сплати борг, що підлягає сплаті; в фінансовому обліку - вартісне вираження витрат по виконанню зобов'язання, що підлягає стягненню.

Відповідно до нормативних актів з обліку США зобов'язання, або пасиви, визначаються як можлива відмова від економічних вигод в майбутньому, зумовлена нині існуючими зобов'язаннями підприємства по передачі активів або наданню послуг іншим підприємствам в майбутньому в результаті операцій або подій, що мали місце в минулому [12, с.149].

Зобов'язання виникають унаслідок здійснення підприємством господарських операцій, пов'язаних з отриманням кредитів, а також товарів і послуг з відстроченням платежу. Майнові відносини між суб'єктами

господарювання, що виникають у результаті здійснення таких операцій, набувають характеру цивільно-правових зобов'язань. Стаття 151 Цивільного кодексу України наголошує: «У силу зобов'язання одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію, як-от: передати майно, виконати роботу, сплатити гроші або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку».

[109]. Із цього визначення випливає, що в будь-якому зобов'язанні розрізняються:

- суб'єкти;
- об'єкти;
- зміст зобов'язання, що забезпечує індивідуалізацію зобов'язання у кожному конкретному випадку.

Суб'єктами зобов'язання можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи це:

- кредитор — особа, якій належить право вимоги;
- боржник — особа, яка несе обов'язок, що відповідає праву вимоги кредитора [23, с. 141].

Кожний із суб'єктів зобов'язання має права й обов'язки, юридичне однакове положення і не підпорядкований іншому. У деяких зобов'язаннях один із суб'єктів виступає виключно як кредитор, інший — виключно як боржник. Однак здебільшого кожен з учасників зобов'язання є водночас і кредитором, і боржником, оскільки обидві сторони можуть мати права й обов'язки одна перед іншою.

Об'єктом зобов'язання є те, на що спрямовані права й обов'язки суб'єктів. Так, кредитор має право вимагати від боржника, а боржник (зобов'язаний вчинити на користь кредитора певну дію: передати майно, виконати роботу, сплатити гроші. Отже об'єктами зобов'язання є дії. Наприклад, у договорі купівлі — продажу, продавець зобов'язаний передати майно, а покупець - оплатити його.

Зміст зобов'язання становлять права, вимоги кредитора й обов'язки

боржника. За змістом виділяють зобов'язання спрямовані на:

1) передачу майна: у власність на підставі договорів купівлі-продажу, міни, дарування, поставки, контракції сільськогосподарської продукції, позики, довічного утримання; у тимчасове користування на підставі договорів майнового найму, найму житлового приміщення, безоплатного користування майном;

2) виконання робіт на підставі замовлення чи договорів про спільну діяльність або підряду,

3) надання послуг на підставі договорів перевезення, страхування, доручення, комісії;

4) сплату грошей на підставі договорів позики, кредитних договорів, договорів банківського вкладу і банківського рахунка;

5) відшкодування витрат, заподіяних у результаті протиправних дій;

6) повернення безпідставно придбаного майна [30, с.110].

Переважна більшість зобов'язань виникає з договорів. Договір — це згода двох і більше сторін, спрямована на виникнення, зміну або припинення взаємних прав і обов'язків [63, с.56].

Договори, угоди, контракти — основні документи, що передбачають права й обов'язки сторін. Вони є підставами виникнення зобов'язань. Останні також можуть виникати в результаті статутних вимог або бажання підприємства підтримувати свою ділову репутацію (якщо, наприклад, підприємство вирішило виправити недоліки своєї продукції, виявлені після закінчення гарантійного строку). Для правильної організації фінансового обліку зобов'язань важливим є визначення моменту виникнення зобов'язання, оскільки юридичні та економічні аспекти цього питання не збігаються.

Так, у момент підписання угоди на поставку товарів виникає юридичне зобов'язання, суть якого полягає в тому, що воно підлягає виконанню у майбутньому. У фінансовому обліку таке зобов'язання не знаходить відображення, оскільки воно не є борговим.

В обліку зобов'язання реєструється лише тоді, коли у зв'язку з ним

виникає заборгованість. Як правило, заборгованість виникає після одержання прав використання товарів і послуг. Разом з тим, невиконання укладеної угоди може призвести до штрафних санкцій, заборгованість за якими також має відобразитися у фінансовому обліку.

Дуже важливу роль в умовах ринкових відносин відіграє залучення коштів шляхом отримання підприємством банківських або інших кредитів.

В економічних дослідженнях одне з центральних місць займає вивчення поняття кредиту та кредитних відносин, що призвели до виникнення економічної категорії, як «зобов'язання». Адже, у суспільстві завжди виникає ситуація, коли одним підприємствам бракує грошових коштів для розширення виробництва, а в інших, навпаки, є тимчасово вільні кошти. За таких умов вони можуть укласти угоду про позичання (взяття у кредит) тимчасово вільних грошей з метою їхнього продуктивного використання. Той, хто бере позику, називається позичальником, той, хто надає позику кредитором.

Виникнення кредиту пов'язано безпосередньо із сферою обміну, де власники товарів протистоять один одному, готові вступити в економічні відносини. Один з партнерів (позикодавець, кредитор) готовий надати іншому (позикоотримувачу, боржнику) гроші або майно на визначений строк з умовою повернення еквівалентної вартості, як правило, з оплатою цієї послуги у вигляді відсотка [114, с.326].

Термін «кредит» походить від латинського слова, що означає «позика» (від слова *сгесіо* - «вірю», «довіряю»). Так, англійський економіст Т. Тук, розглядаючи суть кредиту писав, що в найпростішому визначенні він являє собою довіру однієї особи до іншої, на підставі якої у позику в грошах або товарах надається певна сума капіталу, зазначена сума підлягає поверненню. За користування цією послугою боржник сплачує обумовлений на договірних засадах відсоток [23, с.22]. Однак різні економісти по-різному трактують сутність кредиту. Основне й найпростіше визначення кредиту, яке наводиться в загальній економічній теорії, стверджує, що кредит - це рух позикового капіталу [29, с.234].

Фінансово-господарська діяльність багатьох підприємств сьогодні не підлягає державному контролю (у них він здійснюється лише у випадках, передбачених законодавством), але власники, інвестори та інші користувачі інформації хочуть знати дійсний стан справ свого підприємства. З цією метою вони запрошують аудиторів, які можуть надавати висновки з будь-якої обліково - економічної, правової та фінансової тематики. Тому у дипломній роботі приділимо увагу аудиту, як формі фінансово – господарського контролю за діяльністю підприємств.

Мета аудиту операцій із зобов'язаннями полягає у встановленні достовірності первинних даних щодо наявності зобов'язань перед кредиторами, реальності наявних зобов'язань, законності і доцільності проведених розрахунків, повноти і своєчасності відображення даних в. первинних документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку зобов'язань і його відповідності прийнятій на підприємстві обліковій політиці, національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку, достовірності відображення стану зобов'язань у звітності господарюючого суб'єкта[2, с.314].

Перевіряючи правильність ведення обліку зобов'язань і розкриття інформації про них у балансі підприємства, аудитор повинен мати на увазі наступне:

1. У балансі відображаються тільки реальні зобов'язання
2. Якщо для якого-небудь зобов'язання на дату балансу не дотримуються умови, за якими воно визначається і відображається в обліку і звітності згідно з П(С)БО11, таку статтю слід виключити зі складу зобов'язань і списати з балансу.
3. Одночасно зі зменшенням загальної суми зобов'язань визначається дохід звітного періоду.
4. У фінансовому обліку окремі зобов'язання залежно від їх виду обліковуються на рахунках класів 4, 5 і 6.
5. До поточних (короткострокових) зобов'язань належать борги, погашення яких очікується протягом року або операційного циклу, до довгострокових -

решта зобов'язань, які не є поточними.

6. Якщо частина довгострокових зобов'язань підлягає погашенню протягом поточного року (протягом 12 місяців з дати складання річного звіту), ця частина довгострокового боргу кваліфікується як короткострокова заборгованість.

7. Особливість формування балансової оцінки довгострокових зобов'язань полягає у використанні методу дисконтування.

9. Поточні зобов'язання обліковуються й відображаються в балансі за сумою погашення

10. Інформація про зобов'язання повинна бути розкрита в примітках до фінансової звітності згідно з П(С)БО 11.

Завдання аудиту зобов'язань тісно пов'язані між собою. Їх нормальне і високоякісне функціонування неможливе без поєднання цих завдань, їх ґрунтовного визначення та виконання.

1.4. Класифікація та оцінка зобов'язань підприємства

Така економічна категорія, як зобов'язання має складну та розгалужену структуру. Різноманіття складових цієї категорії дуже велике. Це пояснюється самою природою зобов'язань - вони можуть виникати майже у будь-якій ланці, на різних стадіях процесу господарювання. Класифікувати зобов'язання можна за різними ознаками - кожен розподіл матиме свої особливості та специфіку.

Зобов'язання виникають у результаті операцій або інших минулих подій. Так, наприклад, придбання товарів і отримання послуг призводить до виникнення кредиторської заборгованості (якщо вони не були попередньо сплачені або сплачені після доставки), а одержання позики банку призводить до зобов'язання повернути її. Підприємство може також визнавати зобов'язанням майбутні знижки, що ґрунтуються на щорічних закупках покупців; в такому випадку реалізація товарів у минулому є операцією, внаслідок якої виникає

зобов'язання. Для того, щоб проілюструвати різноманітність видів зобов'язань наведемо таблицю 1.2.

Таблиця 1.2.

Види зобов'язань[13, 354]

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	
<p>Поточні зобов'язання (короткотермінові фінансові зобов'язання, які мають бути погашені протягом поточного операційного циклу підприємства чи протягом 12 місяців з дати складання балансу (з двох термінів обирають довший))</p>	<ul style="list-style-type: none"> • короткострокові кредити банків; • поточна заборгованість за довгостроковим зобов'язаннями; • короткострокові векселі видані; • кредиторська заборгованість по товарах, роботах, послугах; • поточна заборгованість за розрахунками з одержаних авансів, по розрахунках з бюджетом, по розрахунках з позабюджетних платежів, по розрахунках зі страхування, по розрахунках з оплати праці, по розрахунках з учасниками, по розрахунках з внутрішніх розрахунків, інші поточні зобов'язання.
<p>Довгострокові зобов'язання (зобов'язання, які не виникають в ході нормального операційного циклу та будуть погашені після 12 місяців з дати балансу)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • довгострокові кредити банків • інші довгострокові фінансові зобов'язання • відстрочені податкові зобов'язання • інші довгострокові зобов'язання
<p>Забезпечення (зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • додаткове пенсійне забезпечення • виконання гарантійних зобов'язань • реконструкція • виконання зобов'язань відносно обтяжуючих контрактів
<p>Непередбачені зобов'язання</p>	<ul style="list-style-type: none"> • зобов'язання, яке може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; • теперішнє зобов'язання, що виникає

	внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити
--	--

У П(С)БО 11 «Зобов'язання» наводиться офіційно визначена класифікація зобов'язань, що дає змогу ефективно структурувати облік даної галузі діяльності підприємства:

- довгострокові;
- поточні;
- забезпечення;
- непередбачені зобов'язання;
- доходи майбутніх періодів[69].

Зобов'язання на яке нараховуються відсотки та яке підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу, слід розглядати як довгострокове зобов'язання, якщо первісний термін погашення був більше ніж дванадцять місяців та до затвердження фінансової звітності існує угода про переоформлення цього зобов'язання на довгострокове [91, с.212]. У П(С)БО 11 «Зобов'язання» зазначено умови, порушення яких передбачає погашення зобов'язання за вимогою кредитора:

- позикодавець до затвердження фінансової звітності погодився не вимагати погашення зобов'язання внаслідок порушення;
- не очікується виникнення подальших порушень кредитної угоди протягом дванадцяти місяців з дати балансу[69].

При успішному розміщенні довгострокової заборгованості і веденні господарської діяльності поточний прибуток перебільшує розмір виплат відсотків за такими ж зобов'язаннями. Але при зниженні доходності операцій фірми як наслідок дії кон'юнктурних, структурних, циклічних та інших факторів різниця між прибутком і виплатами за довгостроковими зобов'язаннями зменшується і може бути від'ємною величиною. В цьому

випадку компанія повинна буде здійснювати ці виплати за рахунок зниження дивідендів власників або відмови від будь-яких активів.

Існують різні класифікації поточних зобов'язань за різними ознаками, але П(С)БО 11 дає свою(рис.1.2).

Рис.1.2. Класифікація поточних зобов'язань[розроблено на основі даних 69].

У П(С)БО зазначено, що поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення. Що означає - у балансі зобов'язання «оцінено» в таку суму, яку потрібно буде погасити.

В МСБО питання, пов'язані з обліком та відображенням в звітності короткострокових зобов'язань, розглянуті в Концептуальній основі, МСБО 1 «Подання фінансових звітів» та МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені

зобов'язання та непередбачені активи».

Короткострокові зобов'язання в більшості країн поділяються на дві групи:

- детерміновані або чітко визначені зобов'язання;
- можливі, чи непередбачені, умовні потенційні зобов'язання. Іноді в складі другої групи виділяють оціночні зобов'язання.

У Великобританії до короткострокових зобов'язань належать письмово оформлені і, як правило, забезпечені позики, кредити банків та овердрафти, аванси отримані, торгові кредити, переказні векселі до оплати, заборгованість перед іншими компаніями, в яких є частки участі, інші кредитори, в тому числі заборгованість по податках та соціальному страхуванню, доходи майбутніх періодів та інвентаризація.

В Люксембурзі кредити відображають в сумі, яка належить до фактичного погашення, тобто суми кредиту, які з будь-яких причин не будуть погашені, списуються на рахунок нерозподіленого прибутку. Якщо первісне отримані суми кредиту менше, ніж суми, належні до повернення (насамперед, відсотки), то різницю відображають в балансі та списують в міру погашення кредиту.

В США короткострокові або поточні зобов'язання визначають як зобов'язання, для ліквідації яких використовуються ресурси, що класифікуються як поточні активи, чи прийняття інших поточних зобов'язань. Найхарактернішими видами поточних зобов'язань є:

- кредиторська заборгованість;
- короткострокові векселі;
- дивіденди до виплати;
- нараховані зобов'язання, віднесені до витрат періоду;
- аванси та депозити, що повертаються;
- попередньо оплачені незароблені доходи;
- податкові платежі;
- умовні платежі;

- частина довгострокової заборгованості, що підлягає погашенню в поточному періоді;
- кредиторська заборгованість до запитання[116, с.4].

Короткострокові зобов'язання як в Україні, так і в зарубіжному обліку погашаються в результаті використання поточних (оборотних) активів або за рахунок утворення нових короткострокових зобов'язань.

Німецька практика обліку зобов'язань в цілому відповідає європейській. Особливої уваги заслуговує лише підхід до кредиторської заборгованості в іноземній валюті. В балансі розрахунки з кредиторами відображаються за найбільшим показником із первісної вартості та вартості на дату складання балансу. Таким чином, збитки від коливань валютних курсів визнаються, а прибутки - ні. Але така практика, хоча і відповідає принципу консерватизму (обачності), може викривляти реальний стан речей, особливо, якщо у компанії є взаємопов'язані активи та зобов'язання в іноземній валюті (прикладом можуть служити форвардні контракти). Згідно з останньою зміною в законодавстві дебіторська та кредиторська заборгованість можуть відображатися в балансі на дату його складання; при цьому в примітках необхідно розкрити облікові методи, що застосовуються.[12, с.388]

Кредиторська заборгованість відображається у звітності тільки тоді, коли:

- є ймовірність, що буде потрібна відмова від потенційного доходу або майбутніх економічних вигод;
- величину кредиторської заборгованості можна достовірно визначити.

Щодо відображення короткострокової кредиторської заборгованості в пасиві балансу, в зарубіжній практиці не існує певної послідовності та детальної класифікації безпосередньо у формі балансу при розкритті необхідної інформації. Звичайно, всі наведені вище види кредиторської заборгованості записуються одним рядком в балансі компаній зарубіжних країн з наступним розшифруванням суми в поясненнях до балансового звіту.

Також приділено увагу такій категорії, як «забезпечення». Вони створюються для відшкодування майбутніх операційних витрат на:

- виплату відпусток працівникам;
- додаткове пенсійне забезпечення;
- виконання гарантійних зобов'язань;
- реструктуризацію;
- виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо.

У П(С)БО 11 зазначено, що обтяжливими є контракти, витрати (яких не можна уникнути) на виконання яких перевищують очікувані економічні вигоди від цього контракту [99, с.101].

Реальні зобов'язання виникають на основі договору, контракту одержаного рахунка. Як правило, сума заборгованості по них є конкретною, вона відома і прямо вказується у відповідних документах або розраховується на підставі встановлених правил (ставок, норм, тарифів тощо). У діяльності підприємства можуть також виникати потенційні зобов'язання, сума платежу за якими залежить від подальших подій визначається за умови, що вона може бути виміряна з певною мірою достовірності та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

Потенційні зобов'язання поділяться на забезпечення та непередбачені зобов'язання.

У господарській діяльності підприємств через події чи операції, які вже відбулися, можуть виникати потенційні (умовні) зобов'язання, щодо яких сума і час майбутніх платежів не визначені (оплата відпусток працівникам, здійснення гарантійного ремонту випущеної продукції тощо). Однак перетворення цих потенційних зобов'язань на реальні залежить від того, чи відбудуться у майбутньому певні події. Так, не всі працівники підприємства отримують оплату за відпустку через плинність кадрів, тільки незначна частина випущеної продукції потребуватиме гарантійного ремонту, витрати з якого у різних випадках будуть неоднаковими.

Сума цих зобов'язань визначається із застосуванням попередніх аналітичних чи експертних оцінок. Такі зобов'язання називають забезпеченнями, оскільки їх виконання має бути забезпечене певними

коштами.

Потенційні непередбачені зобов'язання виникають при узгодженні минулих господарських операцій. Вони стануть реальними, якщо відбудеться або не відбудеться у майбутньому одна чи кілька невизначених подій, які можуть призвести до витрачання ресурсів; але повної впевненості, щодо таких зобов'язань не існує.

Непередбачені зобов'язання характеризуються:

- наявною обставиною;
- невизначеністю кінцевого результату цієї обставини;
- вирішення невизначеності на основі однієї або кількох майбутніх

подій [45,с.80].

Основним і нормальним способом припинення зобов'язання є його виконання, за допомогою чого досягається мета, заради якої і встановлювалося зобов'язання. Підставою припинення зобов'язання визнається лише належне, з дотриманим вимог, його виконання. На сторону, яка допустила неналежне виконання зобов'язання, покладаються додаткові зобов'язання — відшкодування збитків кредитору, сплата неустойки. Погашаючи зобов'язання, підприємство, як правило, віддає ресурси, що втілюють у собі економічні вигоди, з метою задоволення вимог іншої сторони. Погашення існуючого зобов'язання може здійснюватися, сплатою грошових коштів; передачею інших активів, наданням послуг; заміною одного зобов'язання на інше; перетворенням зобов'язання на капітал. Останній варіант можливий при анулюванні боргу, коли боржник офіційно на законній підставі або за волевиявленням кредитора звільняється від прийнятих ним на себе зобов'язань. Анулювання боргу не призводить до зменшення ресурсів боржника але збільшує обліковий прибуток підприємства.

Зобов'язання виникають і діють між конкретний особами. Під час їх виконання може виникнути потреба заміни кредитора чи боржника іншими особами. Оскільки попередні учасники зобов'язання вибувають, то їхні права й обов'язки переходять до суб'єктів, які заступили їх. Заміна в зобов'язаннях

кредитора чи боржника у встановленому законом порядку буває двох видів:

- 1) поступка вимоги;
- 2) переведення боргу.

Передача кредитором своїх прав за зобов'язанням іншій особі називається поступкою вимоги. Поступка вимоги відбувається за згодою між первісним і новим кредитором, про що має бути попереджений боржник.

Переведенням боржником свого боргу на іншу особу допускається лише за згодою кредитора. З переведенням боргу припиняються порука і встановлена третьою особою застава. Вони зберігають силу лише за умови, якщо поручник і або заставодавець виявлять згоду відповідати за нового боржника.

У випадках, коли кредитор звільняє боржника від існуючого зобов'язання з виплат, але боржник бере на себе зобов'язання з виплати внаслідок того, що сторона, яка прийняла на себе первісну відповідальність, не виконала свої зобов'язання тоді дебітор:

а) визнає нове зобов'язання за його справедливою вартістю по гарантії, а також

б) визнає прибуток або збиток, який дорівнює різниці між сумою будь-яких надходжень і балансовою вартістю первісного зобов'язання за вирахуванням справедливої вартості нового зобов'язання [8, с.101].

З метою відображення в фінансовому обліку зобов'язання повинні бути достовірно оцінені.

Поточні зобов'язання оцінюються та відображаються в звітності за сумою погашення.

Суттєвим моментом в оцінці довгострокових зобов'язань є вимога відображати ті з них, на які нараховуються відсотки, за їх теперішньою вартістю. Теперішня вартість - дисконтована вартість майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства.

Дисконтуванню підлягають суми: довгострокових кредитів; облігаційних

позик; довгострокових відсоткових векселів; платежів по довгостроковій оренді; позик небанківських фінансово-кредитних установ.

Суми створених забезпечень визнаються витратами. Непередбачені зобов'язання обліковуються на позабалансових рахунках за обліковою ціною.

Таким чином, належна класифікація і оцінка зобов'язань сприяє формуванню достовірної інформації в обліку і звітності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Поняття «зобов'язання» виникло навіть раніше, ніж з'явився такий феномен людського суспільства як гроші. Справді, коли виникла грошова форма розрахунків, то зобов'язання вже існували. Саме тому зобов'язання можна охарактеризувати як дуже давню форму відносин між людьми з приводу виникнення часової затримки в розрахунках між сторонами обміну послугами, товарами, ресурсами та іншими цінностями.

Мета аудиту операцій із зобов'язаннями полягає у встановленні достовірності первинних даних щодо наявності зобов'язань перед кредиторами, реальності наявних зобов'язань, законності і доцільності проведених розрахунків, повноти і своєчасності відображення даних в первинних документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку зобов'язань і його відповідності прийнятій на підприємстві обліковій політиці, національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку, достовірності відображення стану зобов'язань у звітності господарюючого суб'єкта.

Така економічна категорія, як зобов'язання має складну та розгалужену структуру. Різноманіття складових цієї категорії дуже велике. Це пояснюється самою природою зобов'язань - вони можуть виникати майже у будь-якій ланці, на різних стадіях процесу господарювання. Класифікувати зобов'язання можна за різними ознаками - кожен розподіл матиме свої особливості та специфіку.

З метою відображення в фінансовому обліку зобов'язання повинні бути

достовірно оцінені. Поточні зобов'язання оцінюються та відображаються в звітності за сумою погашення. Суттєвим моментом в оцінці довгострокових зобов'язань є вимога відобразити ті з них, на які нараховуються відсотки, за їх теперішньою вартістю.

РОЗДІЛ 2.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

2.1. Формування в обліку інформації про довготермінові зобов'язання

Довгострокові зобов'язання включають: заборгованість банкам за отримані від них кредити, які не відносяться до поточних (заборгованість не підлягає погашенню протягом операційного циклу або дванадцяти місяців з дати балансу); заборгованість підприємства за залученими позиковими коштами (крім кредитів банку), на які нараховуються проценти, сума податку на прибуток, який підлягає оплаті в майбутніх періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки; заборгованість за виданими довгостроковими векселями і реалізованими облігаціями; заборгованість за довгостроковими фінансовими інвестиціями [106, с.245].

При успішному розміщенні довгострокової заборгованості і веденні господарської діяльності поточний прибуток перебільшує розмір виплат відсотків за такими ж зобов'язаннями. Але при зниженні доходності операцій фірми як наслідок дії кон'юнктурних, структурних, циклічних та інших факторів різниця між прибутком і виплатами за довгостроковими зобов'язаннями зменшується і може бути від'ємною величиною. В цьому випадку компанія повинна буде здійснювати ці виплати за рахунок зниження дивідендів власників або відмови від будь-яких активів.

Зазвичай оформлення будь-якого виду довгострокової заборгованості достатньо формалізовано і вимагає дотримання різних умов і обмежень. Така практика обумовлена необхідністю захисту кредиторів від несплати боргу. Ці умови і обмеження (наприклад, кількість дозволених до випуску облігацій, ставка відсотка, дата погашення, забезпечення тощо) обумовлюються або в контракті на випуск облігацій, або у вексельній угоді, або в іншому документі, який регулює випуск. Якщо вони суттєві, то повинні бути відображені у звітності (як правило, ця інформація розкривається в примітках).

В ряді випадків з метою безпеки кредиторів управління зобов'язанням ведеться третьою особою - довірителем (банком, трастовою компанією тощо), що також зазвичай відображається у примітках до звітності. Як правило, довгострокова заборгованість розміщується і погашається відповідно до договору про її розміщення протягом всього терміну дії боргових зобов'язань. Відповідно на дату погашення боргу повністю амортизуються премії або знижки, що виникли при його розміщенні, а прибутки чи збитки при цьому не нараховуються.

Головними типами довгострокових зобов'язань в зарубіжній практиці є облігації до виплати, векселі до сплати, закладні до сплати, лізингові зобов'язання, пенсійні зобов'язання.

Слід відзначити, що на досліджуваному підприємстві не залучають довгострокові зобов'язання.

Одним із поширених видів довгострокових зобов'язань є позики. Вони надаються для капітальних інвестицій. Облік позик ведуть окремо за кожною отриманою позикою. Це зумовлено тим, що за кожною з них встановлюють у кредитних договорах різні відсотки, терміни погашення кредитів. Облік розрахунків за довгостроковими позиками банків та іншими залученими позиковими коштами у інших осіб, які не є поточним зобов'язанням, ведеться на рахунку 50 «Довгострокові позики».

Аналітичний облік ведеться за позикодавцями (банками) в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та строками погашення кредиту (позики).

Обліковим реєстром щодо обліку довгострокових позик є журнал №2. Саме він надає аналітичну інформацію користувачам. При відображенні в фінансовому обліку операцій, пов'язаних з довгостроковими позиками, необхідно враховувати наступні правила:

- суми відсотків за користування кредитом списуються на субрахунок 792 «Результат фінансових операцій» з субрахунку 951 «Відсотки за кредит»;
- частина довгострокового зобов'язання, яка підлягає погашенню в терміни до 12-ти місяців, списується на рахунок 61 «Поточна заборгованість за

довгостроковими зобов'язаннями» [13,с.614].

Типова кореспонденція рахунків, що використовується при обліку довгострокових позик наведена у додатку А.

Вексельний оборот в Україні регулюється Законом про цінні папери і фондову біржу від 18.06.1991 р. № 1201-ХП та змінами і доповненнями до нього. В цьому законі зазначено, що вексель — це цінний папір, що засвідчує безумовне грошове зобов'язання боржника (векселедавця) сплатити у певний термін зазначену суму грошей власнику векселя (векселетримача).

Векселі поділяються на прості й перевідні. Простий вексель (соло) – письмовий документ, який містить просте і нічим не обумовлене зобов'язання векселедавця (боржника) сплатити векселедержателю (кредитору) зазначену грошову суму у визначений строк і в обумовленому місці.

Перший момент стосується обліку витрат на випуск облігацій, які включають затрати на друк облігаційних сертифікатів, оплату юридичних послуг, комісійні збори тощо.

Для реєстрації розміщення довгострокового зобов'язання та нарахування відсотків по ньому компанії, як правило, ведуть спеціальний журнал довгострокового зобов'язання або журнал облігацій.

Відображення довгострокового зобов'язання у міжнародній практиці здійснюється за теперішньою вартістю і тому залежить від співвідношення оголошеної і ринкової ставки відсотка, та, відповідно, від того, чи була облігація реалізована із знижкою, чи з премією, або без них. Перший спосіб - найпростіший, однак його застосування, згідно з американськими стандартами дозволяється лише у випадку, коли отримані результати суттєво не відрізняються від результатів застосування другого методу[59,с.124].

Облігації можуть бути випущені в день виплати відсотків, однак в дійсності дата випуску і дата виплати відсотків часто не співпадають. Загальний підхід до обліку відсотків в цьому випадку наступний. Інвестор (покупець облігацій) при купівлі платить компанії-емітенту відсотки, накопичені з попереднього дня виплати відсотків до дня випуску облігацій, а в

день виплати відсотків - компанія повертає йому всю суму відсотків, належних йому за період.

В Україні схема обліку даного виду зобов'язань має деякі особливості. Облік зобов'язань за облігаціями зі строком погашення понад рік ведеться на рахунку 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями» [77].

Облігації можуть продаватись:

- за номіналом (у випадку рівності оголошеної та ринкової ставок облігації);
- з премією (якщо оголошена ставка нижче ринкової);
- з дисконтом (якщо оголошена ставка більша за ринкову) [102,с.44].

Премія по випущених облігаціях - сума, на яку ринкова ціна облігації перевищує її номінальну вартість. Премія, отримана при реалізації облігацій, підлягає амортизації. Амортизація премії - рівномірне розподілення суми премії по періодах платежів. Дисконт на облігації - метод приведення номінальної вартості облігації до ринкової. Наприклад, облігація вартістю 1000 грн. продана на фінансовому ринку за 900 грн., з дисконтом 10 %.

За кредитом субрахунку 521 ведеться облік боргових зобов'язань за номінальною вартістю облігацій, по дебету — погашення заборгованості за розрахунками з власниками облігацій. За кредитом субрахунку 522 ведеться облік нарахування сум премій за випущеними облігаціями, по дебету - погашення заборгованості з нарахованих премій за облігаціями. За дебетом субрахунку 523 ведеться облік сум дисконту за випущеними облігаціями, по кредиту - списання нарахованих сум.

Аналітичний облік довгострокових зобов'язань за облігаціями ведеться, за їх видами та термінами погашення.

Типові проводки по рахунку 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями» представлені в додатку Б

Облік зобов'язань з оренди ведеться на рахунку 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди». Фінансовий облік оренди організовується відповідно до стандарту 14 «Оренда», норми якого застосовуються юридичними особами незалежно від форм власності (крім суб'єктів державного сектору).

Стандартом передбачено, що доход від продажу активу (в оренду здаються лише необоротні активи) за звітний період визнається в сумі продажної вартості активу, якщо продажна вартість (після вирахування непрямих податків та інших вирахувань з доходу) нижча від балансової вартості активу або дорівнює їй.

Дохід від продажу активу за звітний період визначається в розмірі балансової (залишкової) вартості, якщо продажна вартість (після вирахування непрямих податків та інших вирахувань з доходу) вища від його справедливої вартості. Дохід від продажу активу за звітний період визначається в розмірі продажної вартості, якщо після вирахування податків вона буде вищою від його справедливої, але нижчою від балансової вартості проданого активу. Сума перевищення продажної вартості активу над його балансовою (залишковою) вартістю включається продавцем (орендодавцем) до складу доходів майбутніх періодів із включенням до складу доходу відповідних звітних періодів протягом строку фінансової оренди. Собівартістю проданих активів визнається їх балансова (залишкова) вартість.

Витрати орендодавця з укладання угоди про фінансову оренду (юридичні послуги, комісійні винагороди) визнаються іншими витратами того звітного періоду, в якому вони виникли [52,с.257].

В обліку орендар відображає об'єкт, отриманий у фінансову оренду, одночасно як актив і як зобов'язання за справедливою або дисконтованою вартістю (за меншою з двох оцінок) суми мінімальних орендних платежів. Розподіл фінансових витрат між звітними періодами протягом строку оренди здійснюється із застосуванням ставки процента на залишок зобов'язань на початок звітного періоду. Якщо ставка не вказана при укладанні угоди, то орендар сам розраховує орендну плату. Витрати на поліпшення об'єкта відображаються як капітальні інвестиції, що включаються до вартості об'єкта фінансової оренди.

Відстрочені податкові зобов'язання - це тимчасова різниця у сумі податку на прибуток, яка виникає внаслідок невідповідності суми прибутку за даними

фінансового обліку і прибутку, що підлягає оподаткуванню.

Методологічні основи формування в фінансовому обліку інформації про відстрочені податкові активи та зобов'язання і розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 «Податки на прибуток» [69].

Рахунок 54 «Відстрочені податкові зобов'язання» є пасивним, балансовим, на ньому ведеться облік суми податків на прибуток, які сплачуватимуться в наступних періодах внаслідок виникнення тимчасової різниці між балансовою вартістю активів або зобов'язань та оцінкою цих активів або зобов'язань, яка використовується з метою оподаткування. По кредиту рахунку 54 «Відстрочені податкові зобов'язання» відображається сума податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах відповідно до оподатковуваних тимчасових різниць, по дебету - зменшення відстрочених податкових зобов'язань за рахунок нарахування поточних податкових зобов'язань. Аналітичний облік відстрочених податкових зобов'язань ведеться за видами активів або зобов'язань, між оцінками яких для відображення в балансі та цілей оподаткування виникла різниця [41,с.198].

Довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від умов та виду зобов'язання.

2.2. Відображення в обліку поточних зобов'язань

Менеджмент підприємства повинен проводити ефективні заходи з управління поточними зобов'язаннями на основі повної та достовірної інформації, яка формується в обліку, оскільки поточні зобов'язання займають досить велику питому вагу в структурі пасивів. До поточних зобов'язань належать торговельні рахунки до отримання, короткострокові векселі до сплати, нараховані витрати (заборгованість з заробітної плати, податки до сплати і проценти до сплати), дивіденди до сплати, поточна частина

довгострокової заборгованості та отримані авансові платежі (їх ще називають відкладеними доходами, або доходами майбутніх періодів).

На рахунках поточних зобов'язань (рахунки класу 6 «Поточні зобов'язання») ведеться облік: короткострокових позик (рахунок 60); поточних заборгованостей за довгостроковими зобов'язаннями (рахунок 61); короткострокових векселів виданих (рахунок 62); розрахунків із постачальниками і підрядниками (рахунок 63); розрахунків за податками і платежами (рахунок 64); розрахунків зі страхування (рахунок 65); розрахунків з оплати праці (рахунок 66); розрахунків з учасниками (рахунок 67); розрахунків за іншими операціями (рахунок 68); доходів майбутніх періодів (рахунок 69) [77].

Варто наголосити, що не всі зобов'язання є залученими коштами, як це трактує теорія обліку, адже відрахування до бюджету, акціонерам, на соціальні заходи не можна вважати залученими. Навпаки, за законом нарахування таких відрахувань передбачає зобов'язання погасити їх в установлені строки. Ці кошти не залучені, а вилучені з обороту.

Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» призначений для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги. Рахунок балансовий, розрахунковий, пасивний, призначений для обліку поточних зобов'язань.

По кредиту рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» відображається заборгованість за одержані від постачальників та підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги, по дебету - її погашення, списання тощо. Всі ці операції відображаються на рахунку 63 незалежно від того, коли здійснювався акцепт виставленого рахунку-фактури.

Основними джерелами інформації для контролю розрахункових відносин по товарних операціях служать первинні документи з обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками. При купівлі товарів укладається договір купівлі-продажу.

Організація обліку розрахунків з постачальниками і підрядчиками повинна забезпечити:

- своєчасну перевірку розрахунків з постачальниками і підрядниками;
- попередження прострочення кредиторської заборгованості[32, с.430].

Розрахунки з вітчизняними постачальниками та підрядчиками проводяться на підставі документів постачальника: накладних, рахунків-фактур, рахунків, актів прийнятих робіт, послуг, податкових накладних, товарно-транспортних накладних, якщо в розділі «Відомості про вантаж» неможливо перерахувати всі найменування товару. Основний документ - рахунок.

Розрахункові документи, які надає підприємство-постачальник покупцю на суму оплати за отриману продукцію, виконані роботи та надані послуги повинні бути акцептовані. Акцепт розрахункових документів - надпис уповноваженої особи (акцептант) на рахунку, який засвідчує, згоду прийняти рахунок до платежу. Після цього покупець надає своєму банку платіжне доручення на оплату придбаного товару і отримує виписку уповноваженого банку про списання грошових коштів з поточного рахунку. Підставою для оприбуткування та оплати придбаного товару також є документ, що підтверджує його якість.

Підставою для обліку імпортованих товарів та їх руху є документи іноземної фірми-постачальника, транспортно-експедиційних компаній по навантажувально-розвантажувальних і транспортних послугах, документи на послуги по зберіганню товару, розрахункові документи про сплату мита, зборів і податків.

Оприбуткування імпортованих товарів на складі покупця проводиться на підставі зовнішньо - економічного договору купівлі-продажу, вантажної митної декларації, приймального акту і акту експертизи торговельно-промислової палати, комерційних документів (рахунків-фактур, invoice, що підтверджують митну вартість товару); транспортних накладних (CMR, залізничної накладної, авіанакладної, коносаменту, товарно-транспортної накладної, пакувальних

листів). При купівлі товару за іноземну валюту обов'язково повинна складатись довідка бухгалтерії про наявність курсових різниць при перерахуванні заборгованості[35,с.66].

При виявленні недостачі або дефекту товарів приймання не припиняється, а складається рекламацийний акт, в якому зазначаються наступні реквізити: особи, які беруть участь в прийманні; дата, час початку і закінчення приймання, місце складання акту; номер контракту, місця партії; найменування, адреса, країна постачальника; найменування товару, номер коносаменту, номер накладної та інших документів; найменування покупця; кількість товару по кожній позиції асортименту; невідповідність якості, комплектності та іншим даним супровідних документів; стан тари, упаковки і маркування тари.

Кредит рахунка 63 відображається в журналі 3 розділі I, аналітичний облік ведеться у відомості 3.3, де наводяться такі дані: реєстраційний номер; номер і дата документа; постачальник, номер і дата прибуткового документа, сальдо заборгованості на початок місяця (дата виникнення заборгованості, сума за кредитом рахунка 63), суми в дебет рахунка 63 з кредиту різних рахунків (24, 30, 31, 34, 36, 37 та ін.); з кредиту рахунка 63 в дебет різних рахунків (15, 20, 22, 30, 31 та ін.); сальдо на кінець місяця (кредитове) [106, 295].

У випадках, коли робиться передоплата продукції, робіт чи послуг, отриманих від постачальника, перерахування авансом відображається не на рахунку 63, а 681 «Розрахунки за авансами отриманими». Перерахування авансом грошей оформляється записом:

Дт 681 «Розрахунки за авансами отриманими»; Кт 31 «Рахунки в банках»;
Кт 30 «Готівка».

При отриманні продукції, робіт і послуг зараховується раніше виданий аванс:

Дт 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»;
Кт 681 «Розрахунки за авансами отриманими».

Отже, розрахунки з постачальниками і підрядниками займають найбільшу частку в структурі зобов'язань підприємства.

Взаємовідносини між банком і позичальником щодо отримання позик на тимчасові потреби регламентуються в кредитних договорах, як правило, у письмовій формі.

Якщо отримання кредиту планується в банку, де підприємство не має поточного рахунку, необхідно також надати: установчі документи із зазначенням юридичної адреси, картку із зразками підписів, завірену банком, та довідку банку про залишки коштів на рахунках і наявність заборгованості за позиками.

Кредити повинні окупитися за рахунок прибутку, отриманого від цього заходу. При видачі строкових кредитів строк повернення основної суми боргу встановлюється, як правило ближче до кінця строку кредитування. За кредитними лініями строк повернення кожного траншу (частини кредиту) встановлюється окремо у межах ліміту суми і строку дії кредитної лінії. У кожному окремому випадку графік погашення кредиту встановлюється індивідуально за бажанням клієнта.

Сплата відсотків за користування кредитом проводиться, як правило, щомісячно за фактичну кількість днів користування кредитними коштами. При достроковому погашенні кредиту загальна сума сплачених банку відсотків менше, ніж при погашенні кредиту в кінці строку кредитного договору.

За умови неможливості погасити кредит підприємство-боржник може домовитися з банком про відстрочення (продлонгацію) на підставі заяви до банку (за 2-3 дні до закінчення терміну) та відповідної домовленості.

Процентна ставка за пролонгованим кредитом буде вища, ніж ставка стандартна. Різниця між процентною ставкою за пролонгованим кредитом і ставкою стандартною розглядається як штрафна санкція.

Стандартна ставка відсотків за кредит відноситься до витрат від фінансової діяльності.

Перш ніж приймати рішення про одержання кредиту, необхідно провести певні розрахунки з метою визначення можливості обслуговування боргу та ефективності використання кредитних коштів.

Облік розрахунків в національній та іноземній валютах по кредитах банків, строк повернення яких не перевищує дванадцяти місяців з дати балансу, і по позиках, строк погашення яких минув, ведеться на рахунку 60 «Короткострокові позики».

Кореспонденція рахунків з операцій за короткостроковими позиками наводиться у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Облік короткострокових позик банку

№ П/П	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Отримання короткострокової позики в готівковій формі	30 «Готівка»	60 «Короткострокові позики»
2	Отримання короткострокової позики в безготівковій формі	31 «Рахунки в банках»	60 «Короткострокові позики»
3.	Розрахунки з авансів, претензій, відшкодування збитків, з кредитними спілками, з різними дебіторами за рахунок короткострокових позик	371 «Розрахунки виданими авансами» 374 «Розрахунки за претензіями», 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків», 376, 377	60 «Короткострокові позики»
4	Пролонгація (відстрочення) позик	601 «Короткострокові позики»	603 «Відстрочені короткострокові позики в національній валюті»
5	Витрати, пов'язані з обслуговуванням короткострокових позик	94 «Інші операційні витрати»	60 «Короткострокові позики»
6	Нарахування витрат, пов'язаних з отриманням позик: процент за кредит; з випуску власних цінних паперів	951 «Проценти за кредит» 952 «Інші фінансові витрати»	60 «Короткострокові позики»
7	Погашення позик грошима або у безготівковій формі	60 «Короткострокові позики»	30 «Готівка» 31 «Рахунки в банках»
8	Погашення позик короткостроковими векселями	60 «Короткострокові позики»	34 «Короткострокові векселі отримані»
9	Перепустка банку дебіторської заборгованості покупця	60 «Короткострокові позики»	36 Розрахунки з покупцями і замовниками»
10	Конвертування позики в пайовий капітал	60 «Короткострокові позики»	41 «Пайовий капітал»
11	Конвертація позики в облігаційну позику	60 «Короткострокові позики»	62 «Короткострокові векселі видані»

12	Переведення позики в поточну заборгованість	60 «Короткострокові позики»	61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»
13	Отримання інших доходів внаслідок погашення позики	60 «Короткострокові позики»	74 «Інші доходи»

Синтетичний облік короткострокових позик (кредит рахунку 60) ведеться в журналі 2, окремо за рахунком 60 - розділ II. Записи робляться на основі виписок банку з кредиту рахунку 60 у дебет різних рахунків (14, 15, 30, 31, 37, 50, 51, 53, 60, 91, 92, 93, 94, 33, 35, 45, 48, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 95, 99). Таким чином у розділі II журналу 2 відображається отримання короткострокової позики на тимчасові потреби підприємства [65].

Аналітичний облік ведеться в оборотній відомості (розділ III журнал 2), де відображаються позики в розрізі субрахунків, банків, строків погашення позик, сальдо на початок місяця, дебетовий і кредитовий оборот, сальдо на кінець місяця, нараховані проценти за позики за звітний період і з початку року. Наведена інформація достатньо характеризує стосунки між підприємством і банком з питань кредитування та погашення позик.

Узагальнені дані можуть використовуватись для аналізу ефективності кредитів і результатів господарської діяльності, отриманих з їх допомогою.

При відображенні в фінансовому обліку операцій, пов'язаних з довгостроковими позиками, необхідно врахувати, що частина довгострокової позики, яка підлягає погашенню в терміни до 12-ти місяців списується на рахунок 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями». Адже, згідно з Інструкцією 291 рахунок 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» призначено для узагальнення інформації про стан розрахунків за поточними зобов'язаннями, переведеними зі складу довгострокових, при настанні строку погашення протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Рахунок є балансовий, пасивний.

По кредиту рахунку 61 відображається та частина довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом 12-ти місяців з дати балансу, по дебету - погашення поточної заборгованості, її списання тощо. Відображення господарських операцій оформляється такими записами, які складаються на

основі підтверджуючих документів. Так, переведення довгострокової позики у поточну заборгованість або переоформлення векселя, заборгованості за облигаціями, відстроченої податкової заборгованості, заборгованості перед орендодавцем на поточну заборгованість відображається на рахунках фінансового обліку таким чином: Дт 50 «Довгострокові позики» Кт 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями». Погашення заборгованості оформляється такими записами:

Дт 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»

Кт 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 50 «Довгострокові позики», 60 «Короткострокові позики», 71 «Інший операційний дохід» (списано заборгованість), 62 «Короткострокові векселі видані».

Кредитові обороти рахунка 61 відображаються у другому розділі журналу 3. Для аналітичного обліку бухгалтеру необхідно відкрити відомість для відображення сальдо на початок і кінець періоду, дебетового і кредитового оборотів у розрізі операцій з окремими юридичними особами та видами заборгованості [11, с.364].

Короткостроковий вексель - вексель, що забезпечує заборгованість постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам терміном менше 12 місяців. Подвійна природа векселя (з одного боку - це борговий (розрахунковий) документ, а з іншого - цінний папір) накладає відбиток на порядок його відображення в фінансовому обліку [99, с.101].

На рахунку 62 «Короткострокові векселі видані» ведеться облік розрахунків за заборгованістю постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам за одержані сировину, матеріали, товари, послуги, роботи та за іншими операціями, на яку підприємством видані векселі.

По кредиту рахунку 62 відображається видача векселів в забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників та інших кредиторів та в забезпечення інших операцій, по дебету - погашення заборгованості за виданими векселями, її списання тощо.

Основна кореспонденція рахунків по відображенню в обліку поточної дебіторської та кредиторської заборгованості, яка забезпечена вексями, наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Операції з обліку поточної кредиторської заборгованості, що забезпечена вексями

№	Зміст господарської	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Видано вексель в забезпечення заборгованості перед постачальником	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»	62 «Короткострокові векселі видані»
2.	Видано векселі різним кредитопом	68 «Розрахунки за іншими операціями»	62 «Короткострокові векселі видані»
3.	Погащено ранше виданий вексель	62 «Короткострокові	30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках»
4.	Зараховано заборгованість покупців в рахунок зустрічної вимоги по	62 «Короткострокові векселі видані»	36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»
5.	Оплачено вексель за рахунок позики	62 «Короткострокові векселі видані»	50 «Довгострокові позики банку» 60 «Короткострокові позики банку»
6.	Списано заборгованість за короткостроковими вексями	62 «Короткострокові векселі видані»	717 «Дохід від списання кредиторської заборгованості»

Векселі зберігаються в касі або передаються на зберігання в банк. На векселі, що зберігаються на підприємстві, складаються описи, в яких вказуються найменування платника, сума і строк погашення. При заборгованості робиться відмітка в опису (дата виписки банку). Якщо векселі зберігаються в банку, то на них також складається опис. Бухгалтерія повинна слідкувати за дотриманням строків платежу за кожним векселем [98,с.696].

Синтетичний облік за рахунками 62 ведеться у журналі 3, аналітичний у відомості 3.4 аналітичного обліку векселів у вигляді оборотної відомості. Самостійний облік по вексях повинен вестися за кожним векселем відповідно до вексельних номерів (векседавців та векселетримачів) та за строком їх погашення.

Векселі, видані в забезпечення кредиторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), вважаються ліквідними, оскільки вони конвертуються в грошові кошти. Це безперечно є перевагою вексельної форми розрахунків перед іншими, оскільки посилюється мобільність і гнучкість грошового обороту, розширюється можливість кредитування шляхом комерційного кредиту.

Отже, вексель займає особливе місце в системі безготівкових розрахунків, оскільки може безпосередньо використовуватись для погашення боргових зобов'язань.

Як уже зазначалося, не всі зобов'язання є залученими коштами, як це трактує теорія обліку, адже відрахування до бюджету, акціонерам, на соціальні заходи не можна вважати залученими. Навпаки, за законом нарахування таких відрахувань передбачає зобов'язання погасити їх в установлені строки. Ці кошти не залучені, а вилучені з обороту.

Нарахування, оплата й облік податків здійснюється згідно з податковим законодавством України. Діюча система оподаткування України визначається Податковим кодексом України. Цей кодекс визначає принципи побудови системи оподаткування в Україні, податки і збори до бюджетів та до державних цільових фондів, а також права, обов'язки та відповідальність платників. Податки поділяються на прямі та непрямі [78].

Інформацію про розрахунки підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, і за фінансовими санкціями обліковуються на рахунку 64 «Розрахунки за податками і платежами».

Для правильного нарахування податків необхідно знайти :

- об'єкт оподаткування;
- ставку обчислення;
- джерело сплати.

На субрахунку 641 «Розрахунки за податками» ведеться облік податків, які нараховуються та сплачуються відповідно до чинного законодавства.

Відповідно аналітичний облік по цьому субрахунку ведеться за видами податків.

На рахунку 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами» ведеться облік розрахунків за зборами (обов'язковими платежами), які справляються відповідно до чинного законодавства та облік яких не ведеться на рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням». До субрахунку 642 також відкривається аналітичні рахунки (рахунки третього порядку) за кожним видом обов'язкових внесків, платником яких, згідно чинного законодавства, є підприємство. Рахунок 64 «Розрахунки за податками і платежами» може мати такі аналітичні рахунки:

- Аналітичний рахунок «ПДВ»
- Аналітичний рахунок «Податок на прибуток»
- Аналітичний рахунок «Акцизний збір»
- Аналітичний рахунок «Податок з доходів фізичних осіб» [47,с.120]

Субрахунки 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит» призначені для забезпечення обліку податкових зобов'язань по ПДВ, що виникають при отриманні передплати, і податкового кредиту, право на який з'являється при оплаті без отримання товарів. Субрахунок 643 «Податкові зобов'язання» є пасивним. По кредиту субрахунку 643 відображається суми нарахованих податкових зобов'язань з ПДВ у частині відвантаженої продукції (виконання робіт, надання послуг), строк оплати яких ще не настав, у кореспонденції з дебетом рахунків класу 7 («Доходи і результати діяльності»). По дебету субрахунку 643 відображаються суми нарахованих податкових зобов'язань з ПДВ, строк оплати якого до бюджету настав, у кореспонденції з кредитом субрахунку 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «Розрахунки за податком на додану вартість») [16, с. 468]. Отже, на субрахунку 643 ведеться облік суми податку на додану вартість, визначену, виходячи із суми одержаних авансів попередньої оплати за готову продукцію, товари, інші матеріальні цінності та нематеріальні активи, роботи, послуги, що підлягають відвантаженню (виконання). Адже, податкове зобов'язання - це загальна сума

податку, одержана (нарахована) платником податку в звітному (податковому) періоді.

Податковий кредит - це сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду.

На субрахунку 644 «Податковий кредит» ведеться облік суми податку на додану вартість, на яку підприємство має право зменшити податкове зобов'язання. Субрахунок 644 є активним. По дебету даного субрахунку відображається суми ПДВ по отриманих товарах (роботах, послугах), вартість яких відноситься на валові витрати (або підлягають амортизації), але оплата по яких у даному звітному періоді не здійснена або відсутні податкові накладні, незалежно від факту оплати за матеріали та послуги по дебету субрахунок 644 кореспондує з кредитом рахунків класу 6 «Поточні зобов'язання». По кредиту субрахунку 644 відображаються суми ПДВ по оплачених товарах, роботах, послугах та наявні податкові накладні у кореспонденції з дебетом субрахунку 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «Розрахунки за ПДВ») [13, с. 470].

Облік розрахунків за страхуванням ведеться на рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням» Синтетичний облік розрахунків зі страхування ведеться в журналі 3 розділі III «Витрати діяльності», де в графі 14 показуються кредитові обороти рахунка 65 «Витрати за страхуванням», дебет різних рахунків - 16 «Капітальні інвестиції», 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 94 «Інші витрати операційної діяльності та інші. В журналі 5 показані зведені дані на рахунку 65 «Витрати за страхуванням», тому бухгалтер повинен самостійно розробити форму аналітичного обліку, в якій наводяться дані про залишки за окремими субрахунками: сальдо на початок місяця, обороти за місяць із відображенням нарахувань та сплати внесків, сальдо на кінець місяця. Відомість аналітичного обліку служить для контролю за рухом страхових внесків та перевірки відповідності його даних синтетичному обліку.

Загалом, облік заробітної плати в системі рахунків – це синтетичний облік нарахування і розподілу оплати праці та віднесення її на відповідні рахунки витрат за статтями і об'єктами калькулювання.

Правильне відображення проводок на рахунках фінансового обліку свідчить про ефективну організацію проведення обліку розрахунків з оплати праці і якісну методику нарахування і виплати заробітної плати на даному підприємстві. Також на основі проводок висвітлюється вся фінансово-господарська діяльність підприємства. Саме тому всі операції по діяльності підприємства повинні супроводжуватися відповідними проведеннями їх у кореспонденції рахунків (зокрема і при здійсненні операцій з оплати праці).

Бухгалтерія підприємства здійснює не тільки нарахування заробітної плати, а й утриманні та вирахування з неї. При цьому об'єктом оподаткування в сукупний дохід громадян, одержаний із різних джерел.

Усі види утримань з одержаних доходів поділяють на утримання обов'язкові, згідно з чинним законодавством і утримання за згодою працівників. До обов'язкових утримань належать: податок з доходів фізичних осіб, військовий збір.

У складі зобов'язань відображається також поточні розрахунки з учасниками (співзасновниками, акціонерами) після прийняття рішення про розподіл прибутку між засновниками або про сплату дивідендів. Це рішення повинно бути зафіксоване в протоколі засновників. Відносини підприємства з учасниками можна розглядати з двох сторін. З одного боку, учасники повинні повністю розрахуватись з підприємством по внесках до статутного капіталу. З іншого підприємство зобов'язане сплачувати учасникам дивіденди.

Розрахунки з учасниками та засновниками підприємства, що пов'язані з розподілом прибутку (дивіденди тощо) обліковують на рахунку 67 «Розрахунки з учасниками». За кредитом рахунку 67 відображається збільшення заборгованості підприємства перед засновниками та учасниками товариства, а за дебетом - її зменшення (погашення).

Нарахування дивідендів ведуть у відомості обліку дивідендів, в якій наводяться такі дані: найменування акціонера, номер особового рахунку, прізвище, період, за який виплачується дивіденди, категорія акцій, нарахована сума податку на дивіденди, сума до виплати і відмітка про отримання.

Бухгалтер повинен в обов'язковому порядку уважно ознайомитись з тими положеннями статуту, що визначають порядок виплати дивідендів, і суворо їх виконувати. Невиконання положень статуту підприємства є одним з грубих порушень.

Синтетичний облік за кредитом рахунка 67 «Розрахунки з учасниками» ведеться в журналі 3 розділ II, аналітичний - в оборотній відомості, яка відображає: прізвище учасника, його адресу, кількість акцій, суму акцій, нарахування та видачу дивідендів. Видача дивідендів оформляється платіжною відомістю через касу підприємства або перерахуванням через банк іногороднім акціонерам [94, с.376].

На рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями» ведеться облік розрахунків за операціями, що не можуть бути відображені на рахунках 63-67. Цей рахунок балансовий, пасивний, призначений для обліку джерел засобів.

На субрахунку 681 ведеться облік отриманих авансів під поставку матеріальних цінностей або під виконання робіт, а також суми попередньої оплати покупцями і замовниками рахунків постачальника за продукцію і виконані роботи. Дебетове сальдо за цим субрахунком вказує на те, що авансів перераховано більше ніж отримано продукції, а кредитове навпаки, продукції реалізовано менше, ніж отримано авансів.

Субрахунок 682 призначений для розрахунків усіх видів поточних і розрахунків із дочірніми підприємствами. Це можуть бути капітальні інвестиції, фінансові інвестиції, передача й отримання матеріальних цінностей, готової продукції, робіт чи послуг, грошових коштів, векселів, позик, забезпечень тощо.

Дочірні підприємства - це самостійні підприємства, засновані на власності материнського підприємства - юридичної особи і діють на підставі

власного статуту, який затверджується засновником.

Між материнським та дочірнім підприємством можуть виникати наступні господарські відносини: формування статутного капіталу дочірнього підприємства за рахунок внесків материнського підприємства у грошовій або натуральній формі; відвантаження материнським підприємством дочірньому товарів. Визначення дочірнього підприємства наведено у П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств». Відповідно до цього дочірнє підприємство є самостійним господарюючим суб'єктом та має права юридичної особи. Це означає, що створення, реалізація та ліквідація регулюються рішенням про створення дочірнього підприємства здійснюється статутом. Крім того, при створенні, реалізації, ліквідації, а також здійсненні діяльності дочірні підприємства повинні керуватися загальними нормами Господарського кодексу України та іншими документами чинного законодавства [21].

Сальдо субрахунку 682 може бути дебетовим або кредитовим, але при цьому дебетове сальдо даного підприємства повинно дорівнювати кредитовим і сальдо материнського підприємства. Для правильного відображення сальдо необхідно чітко визначити ті операції, які повинні показуватися на субрахунку 682. На це потрібно звертати особливу увагу.

На субрахунку 683 ведеться облік внутрішньогосподарських операцій із виробничими одиницями і господарствами, виділеними на окремий (самостійний баланс), за взаємним відпуском матеріальних цінностей; реалізацією продукції, робіт, послуг і передачі витрат загально управлінської діяльності; виплат заробітної плати робітникам цих господарств і за іншими видами розрахунків.

Для фінансового обліку розрахунків головного підприємства зі своїми структурними підрозділами важливо розуміти юридичний статус цих підрозділів.

Філія - це відокремлений підрозділ юридичної особи (головної фірми), яка знаходиться в іншому місці (тобто має іншу юридичну адресу) і виконує всі чи деякі функції головного підприємства. Так, філії головних підприємств

можуть сплачувати податок на прибуток самостійно за місцем реєстрації чи подавати баланс на головне підприємство, яке складає консолідований баланс і сплачує консолідований податок.

Представництво - це відокремлений підрозділ юридичної особи, який знаходиться в іншому місці, виконує представницьку функцію та укладає угоди від імені головної фірми.

Особливість таких підрозділів полягає в тому, що вони не є юридичними особами, а тому діють на підставі відповідних положень про них. Крім цього, вони не мають права здійснювати ті чи інші дії від свого імені, а тільки від імені юридичної особи, яка їх створила.

Аналітичний облік ведеться у спеціальній оборотній відомості за структурними одиницями, виділеними на самостійний баланс, а в середині - за окремими операціями, певним чином згрупованими, що дозволяє структурувати заборгованість і полегшити взаємну звірку розрахунків між головним підприємством та його одиницями.

На субрахунку 684 ведеться облік нарахованих відсотків на:

- використання коштів або товарів (робіт, послуг) отриманих в кредит;
- використання майна, отриманого в користування (орендні, лізингові операції тощо);
- іншими операціями.

Інструкцією 291 передбачено, що на субрахунку 685 ведеться облік розрахунків з різними організаціями за операціями не комерційного характеру (навчальними та науково-дослідними закладами тощо); з наймачами квартир і особами, які проживають в гуртожитках підприємства, організації; з орендарями не житлових приміщень житлово-комунального господарства, з батьками дітей за відвідування дитячих закладів; за іншими операціями.

2.3. Організація обліку зобов'язань в умовах застосування комп'ютерних інформаційних технологій

Сучасні технології ведення фінансового обліку передбачають використання в обліковому процесі високопродуктивних та багатофункціональних засобів обчислювальної техніки, які забезпечують виконання в автоматичному режимі необхідних інформаційних процедур, починаючи з формування первинного документа і закінчуючи архівним збереженням даних. Найбільш ефективною організаційною формою використання електронно-обчислювальних машин є створення на їх основі автоматизованих робочих місць спеціалістів (керівників, економістів, бухгалтерів, менеджерів). Саме така організаційна форма експлуатації ЕОМ відповідає концепції розподілених систем управління та створення локальних осередків обробки економічної інформації для кожного рівня управління і кожної предметної галузі.

Під автоматизованим робочим місцем (АРМ) розуміють професійно орієнтовані малі обчислювальні системи, розташовані безпосередньо на робочих місцях спеціалістів, і призначені для автоматизації виконуваних ними робіт. Водночас, АРМ розглядають як оптимальне поєднання професійних та інтелектуальних здібностей користувача з технічними можливостями ЕОМ [28, 8].

Професійна орієнтація АРМ визначається функціональною частиною програмного забезпечення, яке використовують для автоматизованого рішення задач у тій, чи іншій предметній галузі. Для створення АРМ облікового працівника використовують відповідне програмне забезпечення, а власне. АРМ - бухгалтера розглядають як людино-машинну систему зі спеціальним програмно-технологічним забезпеченням, яка постачає на усі рівні управління та собі особисто необхідну інформацію і забезпечує виконання в автоматичному режимі усіх облікових процедур.

АРМ - бухгалтера підтримує найбільш зручну форму спілкування між спеціалістом та ЕОМ, яка усуває психологічний бар'єр у відносинах людини з машиною, забезпечує можливість швидкого навчання основним прийомам роботи на АРМ, надає можливість за мінімально короткий час отримати відповіді на запити користувача.

Впровадження комп'ютерних технологій в обліковий процес зумовлено декількома причинами. По-перше, в умовах досить жорсткої конкуренції між виробниками виникає необхідність в отриманні оперативної ділової інформації для прийняття управлінських рішень та мобільного реагування на ситуацію, що складається у виробничій та фінансовій діяльності. Така інформація повинна бути не лише оперативною, але й досить повною, достовірною і різноманітною. В умовах неавтоматизованої системи обробки облікових даних неможливо забезпечити формування оперативних даних - інформація про окремі об'єкти обліку та господарські процеси формується, як правило, після закінчення місяця, а зведені реєстри та підсумкові дані можуть бути отримані через деякий час після закінчення звітного періоду. Звичайно, отримання такої інформації навіть щомісяця не відповідає вимогам та запитам управління, крім того на практиці більшість узагальнених показників формують у даний час за квартал, отже цінність таких даних для управління підприємством є незначною. Навпаки, за умови комп'ютерних технологій ведення обліку майже вся інформація стає оперативною і може бути отримана у будь-який момент часу і за будь-який період [36, с.35].

Вихідна інформація може бути представлена у вигляді електронного або друкованого документу, графічного зображення, передана засобами зв'язку користувачам як всередині підприємства, так і за його межами. При цьому одна і та ж інформація може бути систематизована та згрупована за різними ознаками та відтворена у різноманітних вихідних документах. За ручної обробки інформації додаткові групування та перегрупування даних вимагають й додаткових трудових затрат і часу й у більшості випадків стають недоцільними, неможливими і не завжди виправданими. Лише за умови

використання в обліковому процесі комп'ютерної техніки та інформаційних технологій можна без зайвих витрат часу узагальнити, систематизувати різноманітну інформацію, яка початкове відображена у великій кількості документів, та використати її для управління підприємством. При цьому, чим частіше формується така інформація, чим меншими є проміжки часу між її отриманням, тим ефективнішою та більш якісною є система управління [38,с.14].

Інша причина - значне зростання обсягів облікових даних, які повинні бути зареєстровані, опрацьовані, узагальнені та відображені у відповідних регістрах обліку та звітності.

Взагалі, зазвичай, облік зобов'язань не виділяється окремою ланкою у бухгалтерії підприємства. Його елементи включаються до певних розділів обліку - облік розрахунків, облік заробітної плати та інші. Тому доцільно буде виділити кілька моментів, що стосуються автоматизації обліку тих зобов'язань, які найбільш часто зустрічаються у процесі функціонування підприємства. Одним із них є облік грошових коштів та розрахунків.

Виконання технологічних процедур на АРМ - бухгалтера з обліку розрахунків починається з введення пароля, встановлення якого є обов'язковим для цього функціонального АРМ. Надалі усі технологічні операції виконуються шляхом вибору відповідних функцій (кнопок) з Головного меню та меню нижніх рівнів. Після виконання будь-якої операції здійснюється повернення до основного меню, яке деталізує кожну із функцій Головного меню.

Одним із найпоширеніших видів зобов'язань є зобов'язання із заробітної плати, що має місце на будь-якому підприємстві, незалежно від специфіки його роботи.

АРМ - бухгалтера з обліку заробітної плати дозволяє автоматизувати найбільш трудомісткі операції, пов'язані із розрахунками за заробітною платою та формуванням необхідних облікових регістрів, довідок та форм звітності.

На АРМ -- бухгалтера з обліку заробітної плати виконують наступні процедури:

- проводять розрахунок заробітної плати працівникам за відпрацьований час;
- нараховують премії, доплати;
- розраховують суму авансу;
- обчислюють суми обов'язкових та індивідуальних утримань з доходів працюючих;
- формують особові листки, розрахункові відомості та зведені відомості по заробітній платі.

Комплекс розрахунків на АРМ реалізується за допомогою декількох режимів, які закладені у меню різних рівнів. Головне меню складається з наступних функцій(рис.2.5).

Рис.2.5.Фінкції головного меню АРМ [38,с.169].

Режим «Довідники» включає такі підрежими, як ведення довідників структурних підрозділів підприємства, особових рахунків працюючих, постійних видів нарахувань, видів та розмірів утримань із заробітної плати, довідників ознак пільг з прибуткового податку, довідників синтетичних рахунків для віднесення сум нарахованої зарплати та ін. Більшість із цих довідників включають основний перелік, також додаткові дані [30, с. 104]. На основі функції «Розрахунок» здійснюють необхідні розрахунки за кожним аналітичним рахунком на основі алгоритмів, закладених у програму, виконують Індивідуальні нарахування або утримання за відповідними кодами та

особовими рахунками, а у разі необхідності видаляють або коригують окремі дані. У деяких програмах не передбачені процедури з нарахування заробітної плати за середнім заробітком програмним шляхом. У цьому випадку окремо обчислюють суми заробітної плати за дні відпусток, дні хвороби, після чого їх вводять на основі ручного режиму введення даних. За допомогою режиму «Табель» формується інформація про кількість відпрацьованих та невідпрацьованих днів, яка надалі використовується у розрахунках. Наступний режим «Зарплата» об'єднує декілька функцій:

- нарахування постійних видів заробітної плати;
- розрахунок та перерахунок постійних утримань;
- формування особових листків та зведеної інформації за окремими підрозділами та по підприємству в цілому.

«Архів» є останнім режимом на АРМ бухгалтера з обліку зарплати. Його використовують після виконання усіх розрахунків та внесення усіх виправлень. Цей режим використовують лише один раз на місяць після формування усіх передбачених вихідних форм, і перед переходом на новий розрахунковий місяць.

До основних вихідних документів, які отримують на АРМ бухгалтера з обліку зарплати належать наступні:

1. Платіжна відомість на видачу авансу.
2. Платіжна відомість на видачу зарплати.
3. Розрахункова відомість за кожним підрозділом підприємства.
4. Особові листи.
5. Зведена відомість по заробітній платі.
6. Відомість перерахування сум в банк.
7. Відомість обов'язкових нарахувань на фонд оплати праці (ФОП).
8. Табель обліку робочого часу.

Крім того, можна отримувати інформацію про суми нарахованої зарплати, (що, фактично, є заборгованістю підприємства) працівникам за

попередні звітні періоди та формувати різноманітні довідки про фактичні доходи та суми утриманих податків тощо.

Більшість вихідних документів формують у регламентному режимі після закінчення звітного місяця.

Частина документів може бути сформована у режимі діалогу за запитом користувача (наприклад, при звільненні працівника).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У даному розділі зосереджено увагу на висвітленні деяких цікавих аспектів, що застосовуються в обліку зобов'язань. Це стосується, зокрема, питань обліку вексельних операцій, зобов'язань за облігаціями та інших.

Зазвичай оформлення будь-якого виду довгострокової заборгованості достатньо формалізовано і вимагає дотримання різних умов і обмежень. Така практика обумовлена необхідністю захисту кредиторів від несплати боргу. Ці умови і обмеження (наприклад, кількість дозволених до випуску облігацій, ставка відсотка, дата погашення, забезпечення тощо) обумовлюються або в контракті на випуск облігацій, або у вексельній угоді, або в іншому документі, який регулює випуск. Якщо вони суттєві, то повинні бути відображені у звітності (як правило, ця інформація розкривається в примітках).

Належно організований облік зобов'язань використовують як джерело інформації при проведенні аудиту. У даному розділі розглянуто питання й обліку поточних зобов'язань підприємства.

Сучасні технології ведення фінансового обліку передбачають використання в обліковому процесі високопродуктивних та багатофункціональних засобів обчислювальної техніки, які забезпечують виконання в автоматичному режимі необхідних інформаційних процедур, починаючи з формування первинного документа і закінчуючи архівним збереженням даних. Впровадження комп'ютерних технологій в обліковий процес зумовлено декількома причинами. По-перше, в умовах досить жорсткої

конкуренції між виробниками виникає необхідність в отриманні оперативної інформації для прийняття управлінських рішень та мобільного реагування на ситуацію, що складається у виробничій та фінансовій діяльності. Така інформація повинна бути не лише оперативною, але й досить повною, достовірною і різноманітною.

РОЗДІЛ 3.

АУДИТ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Предмет, об'єкти і організація аудиту зобов'язань

Зобов'язання (в тому числі й кредиторська заборгованість) є основним джерелом формування засобів для більшості сучасних підприємств і тому також виступають суттєвою складовою частиною господарських операцій економічних суб'єктів з точки зору їх фінансової стабільності. Через це актуальними стають питання якісного проведення контролю кредиторської заборгованості з метою надання максимальних гарантій користувачам фінансової звітності щодо достовірності, реальності, правдивості, повноти, законності і неупередженості наведеної інформації. Особливого значення ця проблема набуває в умовах реформування системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні відповідно до міжнародних стандартів [105, с.66].

Об'єкти аудиту зобов'язань наведено на рисунку 3.1.

Джерелами інформації для аудиту операцій з довгостроковими і поточними зобов'язаннями є наступні документи:

1. Наказ про облікову політику підприємства.
2. Первинні документи з обліку довгострокових і поточних зобов'язань (додаток В).
3. Облікові реєстри, що використовуються для відображення операцій з обліку довгострокових і поточних зобов'язань (додаток Г).
4. Акти та довідки попередніх ревізій, аудиторські звіти та інша документація, що узагальнює результати контролю.
5. Звітність.

Перевіряючи правильність бухгалтерського обліку і відображення у фінансовій звітності зобов'язань, аудитор повинен контролювати дотримання підприємством-клієнтом основних законодавчих та нормативних актів.

Як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід аудиторської практики, аудиторська перевірка складається з окремих послідовних етапів, які в узагальненому вигляді можна назвати так: підготовчий, проміжний етап фізичної перевірки, основний (етап аудиту окремих статей звітності), заключний етап.

На підготовчому етапі аудитору потрібно отримати всю необхідну інформацію для загального знайомства з підприємством-клієнтом, в тому числі й загальні дані про його зобов'язання. Така інформація може бути письмова чи усна, міститись у різноманітних документах, облікових реєстрах, звітах, та надана керівництвом під час опитування, анкетування, листування. Збираючи загальні відомості щодо виникнення, обліку зобов'язань, правильності їх оцінки, аудитору потрібно визначити мінімальний перелік інформації, яка має бути надана клієнтом або отримана самим аудитором або його асистентом у ході опитування, спостереження, документальної перевірки при підготовці аудиту. Такий перелік може бути стандартним, розроблюватись аудиторською фірмою і доповнюватись аудитором (при потребі) з урахуванням специфіки клієнта [86, с. 23].

Наступним важливим кроком аудитора є оцінка надійності системи внутрішнього контролю зобов'язань. Правильна оцінка системи внутрішнього контролю підприємства-клієнта дасть можливість аудитору розробити план аудиту, визначити кількість, види та обсяг аудиторських процедур. За наявності на підприємстві внутрішнього аудитора зовнішній аудитор може використовувати результати його роботи, попередньо перевіривши їх надійність. Результати оцінки стану внутрішнього контролю кредиторської заборгованості мають бути задокументовані аудиторами і подані у вигляді робочого документу.

На підготовчому стані аудитору крім зазначених вище дій аудитору слід оцінити величину аудиторського ризику в цілому і при перевірці зобов'язань зокрема, тобто з'ясувати величину імовірності того, що суттєві помилки, які є в обліку зобов'язань, можуть залишитися не виявленими і вплинуть на

достовірність всієї фінансової звітності.

Для забезпечення проведення ефективної аудиторської перевірки зобов'язань необхідно чітко усвідомити потрібність такої роботи, виділити саме ті ланки обліку та конкретні об'єкти, на які слід звернути особливу увагу.

3.2. Методика аудиту зобов'язань підприємства

Методи аудиту поділяються на фактичні та документальні. Роль кожного з цих видів різна для різних ділянок обліку та залежить від специфіки об'єктів перевірки.

В ході документальної перевірки зобов'язань з метою виконання умов договору аудиту, насамперед, слід ознайомитися з переліком юридичних і фізичних осіб, з якими підприємство, що перевіряється, веде розрахунки; вивчити динаміку кредиторської заборгованості та встановити, чи відповідають дані, отримані за зобов'язаннями, даним бухгалтерського обліку. Це дає змогу з'ясувати якість внутрішнього контролю зобов'язаннями за з боку бухгалтерії, виявити випадки викривлень звітних даних.

Документальну перевірку зобов'язань доцільно проводити у такій послідовності.

За даними аналітичного обліку виявляють суми зобов'язань. Для цього аудитор за погодженням із замовником може запросити у кредиторів підтвердження про належні їм суми, що потім знаходить відображення у робочих документах аудитора. Звіряють залишок заборгованості, яка обліковується на балансі на початок періоду перевірки з кожного виду розрахунків, із залишком в облікових регістрах і з актами взаємозвірки розрахунків з постачальниками і підрядниками [103, с. 298].

Перевіряють записи з кожного виду зобов'язань у регістрах, а також документах, які послужили підставою для цих записів. Таку перевірку потрібно проводити за кожним рахунком і місяцем послідовно, тобто кожний запис аналітичного рахунку кожної суми того чи іншого виду зобов'язань

потрібно звірити з документами, а також із записами в Головній книзі з відповідними кореспондуючими рахунками.

Перевіряють законність проведених операцій щодо кожної суми заборгованості. Перевіряють правильність отриманих від кредиторів претензій, причому аудиторі слід відобразити результати перевірки в робочих документах.

Оскільки найбільшу частку в структурі зобов'язань займає кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги перевірку доцільно починати з вивчення розрахунків із постачальниками та підрядниками, після чого перевіряти розрахунки з бюджетом, за страхуванням, з оплати праці та з іншими кредиторами. Нижче наведено особливості аудиту таких розрахунків.

В ході аудиту зобов'язань перед постачальниками та підрядниками потрібно перевірити:

- наявність і правильність оформлення договорів;
- причини виникнення заборгованості, дату її погашення;
- випадки не вимагання кредитором заборгованості і правильності її списання;
- оформлення рахунків-фактур (виділення окремим рядком сплаченого ПДВ);
- наявність на складі невідфактурованих поставок, оплата за якими не зазначена, або сум за матеріали і товари, фактично оплачені та отримані, але такі, що вважаються в дорозі;
- облік бартерних операцій;
- оформлення Журналу обліку отриманих від постачальників рахунків - фактур і Книги придбання;
- оформлення документів при обліку імпортних операцій (контракт: предмет, кількість товару, ціна товару, місце виконання контракту, умова платежу, якість товару, гарантії, упакування, маркірування товарів тощо);
- відповідність цін в документах і в договорах постачання;
- списання витрат з рахунків на собівартість продукції;

- віднесення штрафних санкцій за порушення умов договорів постачання (терміни, якість вантажу, неправильне оформлення документів, недостачі тощо);
- наявність договору, проектно-кошторисної документації, джерела фінансування тощо при розрахунках з підрядниками [20, с.264].

Залежно від оцінки системи внутрішнього контролю аудитор встановлює види і кількість аудиторських контрольних процедур. Першим прийомом аудиту можна назвати перевірку достовірності (повноти і точності) фактів оприбуткування запасів, прийняття до обліку робіт, послуг, її необхідність пояснюється тим, що перевіряючи повноту відображення наданих робіт та послуг, аудитор може використовувати інформацію про типовий «набір» послуг, що надаються підприємству, яке підлягає перевірці за певний період, отриманий, наприклад, в результаті перегляду облікових реєстрів за попередні періоди. Після цього необхідно перевірити одержані дані з даними складського обліку або за інформацією від бухгалтерії про прийняті до обліку роботи, і послуги. Щодо оприбуткування запасів, аудитору необхідно і перевірити дані первинних прибуткових документів з договорами на доставку з тим або іншим постачальником. Потім слід перевірити наявність рахунків-фактур від постачальників по кожній конкретній: угоді за журналом реєстрації рахунків-фактур.

Наступним етапом аудиторської перевірки є перевірка оперативності реєстрації фактів надходження сировини, надання послуг. Під час проведення даного етапу робіт, аудитору слід встановити причини: розбіжностей (якщо такі є) між датами здійснення господарських операцій і строками їх реєстрації в обліку, а також з'ясувати, разовий чи систематичний характер носять такі факти, ознайомитися з переліком постійних і разових контрагентів підприємства; визначити, яким чином і в які терміни обробляються на підприємстві документи, що надійшли, які канали їх надходження, чи ведеться їх централізована реєстрація тощо [32, с.432].

Перевірка законності первинної облікової документації, яка оформлює операції по розрахунках з постачальниками та підрядниками вважається третьою ланкою перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками. Для виконання цього завдання аудитор слід переконатися, що весь масив первинної облікової документації має юридичну силу; детально проглянути раніше відібрані ним документи для перевірки. За результатами проведення даної перевірки аудитор слід виявити загальний рівень дотримання правил оформлення документів по даній ділянці і, знайшовши відхилення від законодавче встановлених норм і правил, відобразити їх в акті перевірки. Інформація за тими операціями, де документів немає або вони оформлені неправильно (окремі реквізити відсутні або в документах є виправлення), обов'язково повинна бути врахована при подальшій перевірці відображення цих операцій на рахунках обліку.

Важливим для оцінки відповідності ведення обліку встановленим вимогам є перевірка повноти і точності реєстрації документу в облікових регістрах. В результаті даної перевірки аудитор переконується, що при прийнятті документів до обліку дотримані шість основних принципів: 1) було достатньо підстав для реєстрації кожного документу; 2) всі документи, якими оформлені операції, що перевіряються, зареєстровані повністю; 3) всі документи відображені відповідно до економічної сутності операцій і за всіма документами проведено точне кількісне і якісне перенесення даних в систему обліку; 4) всі документи зареєстровані своєчасно; 5) всі документи зареєстровані у відповідних даній господарській операції облікових регістрах; 6) кожен документ прийнятий до обліку один раз. Особливу увагу потрібно приділити документам, на які не складені графіки документообігу, і операціям, по яких первинні документи відсутні (або в них відсутні певні реквізити).

Перевірка правильності розрахунків з постачальниками і підрядниками є своєрідним завершенням усієї перевірки досліджуваної частини обліку. При цьому необхідно виявити, чи проводяться розрахунки коштами, вексями, чи застосовуються бартерні операції, перевірити розрахунки за вексями

виданими і розрахунків за комерційним кредитами. Якщо на підприємстві практикується проведення розрахунків власними векселями, то аудиторі необхідно звернути увагу на те, що аналітичний облік по рахунку 62 «Короткострокові векселі видані» повинен забезпечити можливість одержання даних в розрізі постачальників за виданими векселями, строк оплати яких не настав, і векселями з простроченою оплатою. Якщо матеріальні цінності надійшли на умовах комерційного кредиту або кредиторська заборгованість забезпечена векселем і передбачає сплату постачальнику певного відсотку, то велике значення має облік відсотків за цими зобов'язаннями.

Важливим також є встановлення правильності складання та своєчасності пред'явлення до державної фіскальної служби звітності по видах податків, зборів, платежів.

Дуже поширеним видом зобов'язань, є розрахунки з оплати праці. Метою проведення аудиту розрахунків з оплати праці є:

- перевірка реальності операцій по заробітній платі, що відображені в обліку;
- перевірка повноти відображення в обліку операції по заробітній платі;
- перевірка правильності нарахувань на заробітну плату та утримань з неї;
- перевірка своєчасності видачі заробітної плати;
- перевірка правильності бухгалтерського обліку заробітної плати;
- перевірка достовірності залишків, відображених у фінансовій звітності підприємства, стану розрахунків із заробітної плати та з державними цільовими фондами [76, с.210].

Перевіряючи дотримання на підприємстві трудового законодавства, аудитор може встановити, як здійснюється оформлення співробітників при їх прийманні та звільненні, стан обліку робочого часу співробітників, особливості побудови системи оплати праці тощо.

Необхідно встановити, чи немає повторного нарахування сум за раніше виплаченими первинними документами (табелями, нарядами, накопичувальними обліковими листами та разовими документами). Особливо уважно слід перевірити та здійснити арифметичні підрахунки - в нарядах,

виписаних на осіб, які відсутні в списковому складі підприємства і тих, що працювали короткий час, нарядах на виправлення браку та переробку неякісне виконаних робіт, а також розрахункових відомостях.

Наступним кроком є перевірка обґрунтованості і правильності нарахування премій, надбавок, доплат (у зв'язку з відхиленнями від нормальних умов праці, за понаднормові години, за простої, за роботу в тяжких та шкідливих умовах), виплат за тимчасову непрацездатність, щорічних відпусток, винагород за підсумками праці за годину тощо. Аудитор може здійснити вибірккову перевірку правильності утримання.

В процесі перевірки розрахунків по відпустках потрібно встановити повноту:

- включення до розрахунку виплат при визначенні середнього заробітку,
- правильність визначенні середньомісячної та середньоденної заробітної плати, суми оплати під час відпустки. Потрібно перевірити правильність зроблених розрахунків по заробітній платі з використанням коефіцієнтів поправки, нарахованих пропорційно до збільшення тарифної ставки (окладу), яка встановлена в місяці, за який здійснюються такі виплати, за відповідною професійно-кваліфікаційною групою.

Аудитору в процесі дослідження слід зіставити суми, належні виконавцям робіт згідно з нарядами і табелями-розрахунками, з сумами, вказаними в платіжних відомостях. При виявленні розходжень у цих документах їх необхідно вилучити, і у осіб, які виступають одержувачами грошей, одержати пояснення з приводу фактично одержаних сум і обставин, за яких виплачувались грошові кошти.

Під час проведення перевірки організації обліку та контролю виробітку та нарахування заробітної плати працівникам-відрядникам аудитори звертають увагу на те, як оформлені первинні документи (наряди, маршрутні листи тощо), правильність використання норм та розцінок, наявність підписів посадових осіб, заповнення відповідних реквізитів, відсутність виправлень. Перевірка правильності виплати грошових коштів по трудових угодах здійснюється за

трудовими угодами (договорами), актами приймання виконаних робіт, відомостями на оплату праці найманих осіб, видатковими касовими ордерами тощо.

Окрему вагу необхідно приділити перевірці правильності сумісництва працівників, так як трапляються факти, коли сумісники виконують роботу за сумісництвом під час своєї основної роботи і, отже, одержують заробітну плату (оплату праці) не за відпрацьований час. Зіставляючи час роботи сумісника на підприємстві з часом його роботи в інших підприємствах, можна встановити, чи не працював він у різних підприємствах в один і той же час і визначити кількість невідпрацьованих годин.

При перевірці рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» потрібно встановити відповідність показників балансу. Головної книги і аналітичного обліку по рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» на одну і ту ж саму дату.

Інші зобов'язання, які обліковують на рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями», перевіряють за кожним видом платежів окремо. За кожною сумою зобов'язань вивчаються причини виникнення боргу та обґрунтованість здійснених господарських операцій.

При перевірці розрахунків за іншими операціями особливої уваги аудитора потребує перевірка своєчасності погашення сум раніше отриманих авансів. Зокрема, в ході аудиту операцій на рахунку 681 «Розрахунки за авансами отриманими» потрібно:

- провести перевірку того, що залишок по рахунку 681 у собі містить: усі види авансів і передплат, отриманих підприємством, незалежно від видів валют і видів діяльності; усі поточні аванси повинні бути погашені протягом операційного циклу чи 12 місяців з дати балансу; суми авансів, отримані винятково в коштах;
- провести звірення залишку заборгованості з даними Головної книги з залишками в облікових регістрах; здійснити перевірку наявності актів звірення відповідності їх даним аналітичного і синтетичного обліків;

- визначити кредиторів, від яких отримані великі суми авансів;
- за погодженням із замовником направити запити на підтвердження заборгованості;
- перевірити наявність договорів і їх реєстрації в спеціальному журналі;
- визначити розбіжності між отриманими відповідями на відправлені запити по підтвердженню кредиторської заборгованості із наявними на підприємстві актами звірень і залишків в аналітичному обліку кредиторської заборгованості;
- перевірити правильність відображення зобов'язань у балансі;
- перевірити на наявність у складі зобов'язань отриманих претензій;
- за погодженням замовника скласти реєстр визначення заборгованості з терміном позовної давності, що минув, причини її виникнення [86,с.437].

Перевірка грошових сум, що обліковують на рахунку 681 «Розрахунки за авансами виданими», передбачає встановлення мети, з якою одержувались аванси, чи не обліковуються на цьому рахунку грошові суми, що не відносяться до авансів одержаних.

Перевірка стану внутрішньогосподарських розрахунків (рахунок 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки») передбачає: виявлення структурних підрозділів, розрахунки між якими здійснюються з використанням рахунку «Внутрішньогосподарські розрахунки»; з'ясування документообігу по внутрішньогосподарських розрахунках; перевірку процедури поточного контролю за правильністю внутрішньогосподарських розрахунків і станом взаєморозрахунків; виявлення особливостей у внутрішньогосподарських розрахунках за звітний період.

Перевірку правильності відображення операцій на рахунку 684 на предмет підтвердження того, що зобов'язання виникли в ході фінансової діяльності підприємства і повинні бути погашена протягом 12 місяців з дати балансу чи операційного циклу та перевірку обґрунтованості віднесення зобов'язань із терміном позовної давності на доходи підприємства.

Зобов'язання, що обліковуєть на рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами», повинна розглядатися з точки зору законності її виникнення і правильності погашення. При цьому потрібно встановити, чи не обліковуються на балансі суми зобов'язань, за якими закінчився термін позовної давності. Якщо в процесі дослідження виявлено прострочену кредиторську заборгованість, необхідно з'ясувати причини її виникнення і які заходи були застосовані для її недопущення.

При перевірці зобов'язань за кредитами та позиками аудитор засвідчує величину заборгованості по кредитах, оцінює, якою мірою ці кредити забезпечені об'єктами кредитування. Аудитору потрібно впевнитись в правильності оформлення строкових зобов'язань, вивчити кредитні договори, а також довідки про об'єкти кредитування, спрямовані у відповідні банки, перевірити обґрунтованість обліку кредитних операцій.

В ході аудиту зобов'язань з довгострокових та короткострокових позик потрібно вивчити такі положення:

- можливість підприємства погасити кредити і позики вчасно (оцінюється з використанням коефіцієнтів ліквідності);
- правильність віднесення отриманих кредитів до короткострокових і довгострокових;
- наявність і правильність заповнення всіх реквізитів кредитного договору; мету фактичного використання кредиту і її відповідність умовам договору;
- повноту, рівномірність і своєчасність фактичного погашення кредиту; наявність фактів порушень строків повернення кредитів та їх причини; правильність сплати процентів за кредит і правильність їх віднесення на собівартість (в межах облікової ставки НБУ або ставки ЛІБОР (по валютних кредитах), збільшених на три пункти);
- порядок віднесення процентів за позиками, отриманими від підприємств-позикодавців, що не мають ліцензії НБУ (потрібно відносити на рахунок прибутку);

- відображення підприємством разом з залишками непогашених кредитів належних банкам процентів (для цього потрібно використати як дані балансу, так і Наказ про облікову політику підприємства);
- порядок отримання позик і реалізація (випуск) короткострокових і довгострокових цінних паперів. Також аудитору потрібно встановити різницю між ринковою і номінальною вартістю цінних паперів, оскільки це здійснює вплив на платоспроможність підприємства;
- правильність складання кореспонденції по субрахункам синтетичних рахунків 50 «Довгострокові позики» і 60 «Короткострокові зобов'язання»; ведення аналітичного обліку за позикодавцями і термінами погашення кредитів;
- перевірка правильності застосування курсу валюти при відображенні у національній валюті одержання і погашення кредитів, наданих в іноземній валюті;
- перевірка правильності визначення курсових різниць на дату операції і на кінець звітного періоду [95, с.190].

В кінцевому підсумку аудиторська перевірка зобов'язань зводиться до засвідчення законності операцій по залученню підприємством позикового капіталу, реальності її боргів, здатності до погашення зобов'язань, що виникли. За результатами перевірки аудитор може висловити свою думку про прийнятність умов надання позики економічному суб'єкту та ефективності його використання, що сприяє підвищенню іміджу підприємства.

3.3. Використання аналітичних процедур при проведенні аудиту зобов'язань

Підприємства здійснюють свою діяльність на ринку в умовах жорсткої конкуренції. Ті з них, що програють у цій боротьбі, стають банкрутами. Для того, щоб не збанкрутувати, суб'єкти, що хазяйнують повинні постійно відслідковувати зміни ринкового середовища, напрацьовувати методи протидії

негативним моментам для збереження своєї конкурентоздатності.

Одним з інструментів дослідження ринку й збереження конкурентоспроможності є аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, у тому числі й аналіз його фінансового стану. Порядок і інструментарій аналізу, який здійснюється з метою прийняття фінансових рішень, визначається самою логікою функціонування фінансового механізму підприємства.

Реальні можливості будь-якого підприємства в кінцевому підсумку визначається не фінансовим результатом, а здатністю відповідати за своїми зобов'язаннями [79,с.89].

Для якнайповнішої оцінки стану зобов'язань на підприємстві доцільно проаналізувати структуру пасиву балансу. Саме ґрунтуючись на безпосередніх даних, що стосуються зобов'язань можна проводити аналіз їх стану. Для цього використовуються певні показники, значення яких аналізується та порівнюється із нормативним. Однак, якщо аналізувати лише пасив балансу, то аудитор не отримає повної картини про фінансовий стан підприємства. Тому доцільно провести аналіз як стану майна підприємства так і джерел його формування.

Збільшення оборотних активів може свідчити не тільки про розширення діяльності підприємства, або вплив чинника інфляції, але й про зниження швидкості їх обороту, що викликає збільшення маси оборотних активів. Чим вища швидкість обороту запасів і дебіторської заборгованості, тим ефективніше працює підприємство. Тому, для того, щоб дати позитивну чи негативну оцінку змінам в структурі оборотних коштів, запасах, дебіторської заборгованості потрібно знайти наступні показники: коефіцієнт оборотності запасів і коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, що розраховані нижче.

Різниця між поточними активами і поточними зобов'язаннями становить чистий робочий капітал підприємства (власні оборотні кошти). Цей показник свідчить про те, наскільки діяльність підприємства забезпечена власними фінансовими ресурсами. Наявність чистого робочого капіталу підтверджує не

тільки здатність підприємства сплачувати власні поточні борги, але й можливість розширити свою діяльність та здійснювати інвестування.

Для збільшення власного оборотного капіталу підприємству можна запропонувати збільшити обсяги грошових коштів шляхом скорочення дебіторської заборгованості та більш раціонального їх витрачання, а також провести розрахунки з постачальниками, що призведе до скорочення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Проте, зазначені вище пропозиції будуть мати реальне відображення за умови сприятливого впливу на діяльність ПП «Домус» таких зовнішніх факторів, як: стабільність економіки держави, законодавства, платоспроможність покупців, доброзичливе ставлення до співпраці з підприємством конкурентів та інших зовнішніх органів, що контролюють діяльність підприємства.

Що стосується аналізу кредиторської заборгованості, то тут треба перевірити достовірність інформації щодо видів і строків кредиторської заборгованості. Для цього користуються прямим підтвердженням контрагентів, вивченням контрактів і договорів, особистими бесідами з працівниками, які мають інформацію про борги і зобов'язання підприємства.

У процесі аналізу необхідно також дати оцінку умов заборгованості. Звернути увагу на строки, обмеження використання ресурсів, можливості залучення додаткових джерел фінансування.

Умовою й гарантією виживання й розвитку будь-якого підприємства, як бізнес-процесу, є його фінансова стабільність. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно в стані «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юнктури, і не опинитися на краю банкрутства. Більш того, чим вище його стабільність, тим більше переваг перед іншими підприємствами того ж сектора економіки в одержанні кредитів і залученні інвестицій. Фінансово стійке підприємство вчасно розраховується за своїми обов'язками з державою, позабюджетними фондами, персоналом, контрагентами.

Для аналізу фінансового стану підприємства розраховують показники фінансової стійкості:

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Мета аудиту зобов'язань полягає у встановленні достовірності первинних даних щодо наявності зобов'язань перед кредиторами, реальності наявних зобов'язань, законності і доцільності проведених розрахунків, повноти і своєчасності відображення даних в первинних документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку зобов'язань і його відповідності прийнятій на підприємстві обліковій політиці, національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку, достовірності відображення стану зобов'язань у звітності господарюючого суб'єкта

Одним з інструментів дослідження ринку й збереження конкурентоспроможності є аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, у тому числі й аналіз його фінансового стану. Порядок і інструментарій аналізу, який здійснюється з метою прийняття фінансових рішень, визначається самою логікою функціонування фінансового механізму підприємства.

Реальні можливості будь-якого підприємства в кінцевому підсумку визначається не фінансовим результатом, а здатністю відповідати за своїми зобов'язаннями. Проведений аналіз фінансового стану дозволив зробити висновок, що підприємство є фінансово стійким, платоспроможним, незалежним від позикового капіталу. Керівництво підприємства дуже обережно здійснює свою діяльність.

ВИСНОВКИ

В умовах сучасної ринкової економіки, залучення грошових коштів для розвитку підприємства із різних джерел стало не лише можливим і корисним, а й життєво необхідним. Цілком зрозуміло, що яким би успішним і прибутковим не було підприємство, все одно в процесі роботи виникають ситуації, які створюють передумови для виникнення зобов'язань перед іншими суб'єктами господарювання, банківськими установами, державою. Проведене дослідження організації та методики аудиту зобов'язань дозволило зробити такі висновки.

1. Здійснюючи фінансово – господарську діяльність підприємство неминуче використовує залучені кошти, тобто утворює борги. Боргові зобов'язання підтверджують права і вимоги кредиторів щодо активів підприємства. Функціонуючі підприємства завжди мають в пасиві балансу меншу чи більшу частку позиченого капіталу, оскільки власного не вистачає для розширення масштабів діяльності.

Поняття «зобов'язання» виникло навіть раніше, ніж з'явився такий феномен людського суспільства як гроші. Саме тому, зобов'язання можна охарактеризувати як дуже давню форму відносин між людьми з приводу виникнення часової затримки в розрахунках між сторонами обміну послугами, товарами, ресурсами та іншими цінностями.

Відповідно національного стандарту бухгалтерського обліку 1 зобов'язання - це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

Зобов'язання визнаються заборгованістю кредиторам за таких обставин:

- зобов'язання відображено в теперішньому часі і вони є наслідком минулих фактів господарського життя (отримані запаси, послуги, нанесена шкода, за яку підприємство несе відповідальність);
- підприємство визнає необхідність майбутніх платежів кредиторам з

метою надалі підтримувати господарські зв'язки з ними відповідно до нормального ходу підприємницької діяльності;

- зобов'язання повинно бути виконано незаперечно, але майбутні платежі мають імовірний характер, оскільки підприємство може мати ускладнення з платежами;

- строки виконання зобов'язань можуть бути визначені, але точна дата невідома;

- суб'єкт, відносно якого виникли боргові зобов'язання, повинен бути ідентифікований як особа чи група осіб, хоча в момент реєстрації зобов'язання суб'єкт міг бути не ідентифікованим.

2. Така економічна категорія, як зобов'язання має складну та розгалужену структуру. Різноманіття складових цієї категорії дуже велике. Це пояснюється самою природою зобов'язань - вони можуть виникати у будь-якій ланці, на різних стадіях процесу господарювання. Класифікувати зобов'язання можна за різними ознаками - кожен розподіл матиме свої особливості та специфіку. В магістерській роботі розглянута класифікація зобов'язань за різними ознаками, проведено дослідження цього питання відповідно до національної та закордонної теорії та практики.

Для цілей обліку зобов'язання поділяють відповідно до П(С)БО 11 на довгострокові; поточні; забезпечення; непередбачені зобов'язання; доходи майбутніх періодів, що дає змогу ефективно структурувати облік і контроль даної ділянки.

3. Важливо зазначити, що негативним фактором наявність зобов'язань у балансі підприємства була лише у країнах із плановою економікою. За умов ринку, навпаки, вважається нелогічним стримувати розвиток підприємства і обмежувати його лише власними можливостями. Природним є залучення коштів (у різних формах) для розширення масштабів діяльності, впровадження нових технологій та інших стратегічних цілей. Саме тому не можна однозначно оцінювати факт наявності зобов'язань у підприємства, так, як це може бути і небезпечна заборгованість по платежах у бюджет, і

перспективні інвестиції.

4. Варто наголосити, що не всі зобов'язання є залученими коштами, як це трактує теорія обліку, адже відрахування до бюджету, акціонерам, на соціальні заходи не можна вважати залученими. Навпаки, за законом нарахування таких відрахувань передбачає зобов'язання погасити їх в установлені строки. Ці кошти не залучені, а вилучені з обороту. Кожен платник податків бажає зменшити свої, по суті, незворотні відрахування. Важливим методом, який використовують для цього є податкове планування – це організація діяльності підприємства з метою мінімізації податкових зобов'язань продавця на певний період, не порушуючи законодавства. Податкове планування ґрунтується на тому, що за кожним платником податків визнається право використовувати всі допустимі законом прийоми і способи для максимального скорочення своїх податкових зобов'язань.

5. Дані обліку є інформаційною базою для проведення аудиту. Організація обліку поточних зобов'язань повинна забезпечити:

- своєчасне проведення розрахунків;
- попередження прострочення кредиторської заборгованості.

В структурі розрахунків підприємства найбільшу частку займають розрахунки з постачальниками. Побудова аналітичного обліку розрахунків з постачальниками має забезпечити можливість отримання необхідних даних по: акцептованих та інших розрахункових документах, термін оплати яких не настав; неоплачених в строк розрахункових документах постачальникам за невідфактурованими поставками, виданих векселях, термін оплати яких не настав; прострочених оплатою векселях; отримання комерційних кредитів.

7. Актуальними стають питання якісного проведення аудиту зобов'язань з метою надання максимальних гарантій користувачам фінансової звітності щодо достовірності, реальності, правдивості, повноти, законності і неупередженості наведеної інформації.

Мета аудиту зобов'язань полягає у встановленні достовірності первинних даних щодо наявності зобов'язань перед кредиторами,

реальності наявних зобов'язань, законності і доцільності проведених розрахунків, повноти і своєчасності відображення даних в первинних документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку зобов'язань і його відповідності прийнятій на підприємстві обліковій політиці, національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку, достовірності відображення стану зобов'язань у звітності господарюючого суб'єкта. В магістерській роботі розглянута методика аудиту окремих видів зобов'язань.

8. Основними завданнями аналізу зобов'язань є вивчення та оцінка:

- складу та структури кредиторської заборгованості;
- питомої ваги кредиторської заборгованості в сумі зобов'язань підприємства;
- їх реальності (правдивості);
- правильності оформлення кредиторської заборгованості;
- показників ліквідності цих заборгованостей;
- впливу кредиторської заборгованості на фінансові результати підприємства.

На основі проведеного аналізу зобов'язань ПП «Домус» можна зробити висновок, що показники фінансової стійкості та платоспроможності значно погіршилися. Підприємство є залежним від позикового капіталу. Керівництву підприємства слід розробити заходи з виходу з кризи, в першу чергу переглянути маркетингові показники, оптимізувати рівень витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєва Г.І. Економічний аналіз. Навчально-методичний посібник (рек. МОН України)/ Г.І. Андрєєва. – К.: Знання, 2008. – 263 с.
2. Аудит : підручник / Г. М. Давидов, М. В. Кужельний, І. Г. Давидов [та ін.]; за ред. Г. М. Давидова, М. В. Кужельного. – К. : Знання, 2009. – 495
3. Аудит: навчальний посібник / Ф.Ф. Бутинець та ін.; За ред. професора Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2002. – 612 с.
4. Байновский Ф. Информационный аудит /Ф. Байновский //Риск-менеджмент.- 2008. - № 5–6 . – С. 33 -39.
5. Беренда Н.І. Аудит: теорія і практика. Навчальний посібник для ВНЗ (рек. МОН України)/ Н.І Беренда, Л.М. Чернелевский. – К.: Хай-Тек Пресс, 2012. – 560 с.
6. Біла О. Облік кредиторської заборгованості: вітчизняний та міжнародний досвід/ О. Біла //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки. - 2016. - № 1. - С. 29-33.
7. Бодюк А.В. Методичні й нормативно-правові аспекти аудиту підприємницької діяльності. Монографія ./ А.В. Бодюк. – К.: Кондор, 2015. – 356 с.
8. Бойцова М. Если долг не погашен вовремя: учет сомнительной и безнадежной задолженностей (библиотека `Фактора`).- 2-е изд./М. Бойцова – К.: Фактор, 2014. – 160 с.
9. Борщ Н. Облік розрахунків з векселями/ Н.Борщ. // Податки та бухгалтерський облік, — 2008. — №4. - - С 49-50.
10. Бродська І. І. Ефективність управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємства:обліково-аналітичний аспект/ І. І. Бродська //Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. - 2012. - Вип. 9(2). - С. 75-81.
- 11.Бутинець Ф. Ф. Організація бухгалтерського обліку./ Ф. Ф. Бутинець, О. П. Войналович, І. Л.Томашевська. - Житомир: ПП «Рута», 2006. – 467с.

12. Бутинець Ф. Ф.,. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах. Навч. Посібник./ Ф. Ф. Бутинець , Л.Л Горецька – Житомир: ПП “Рута”, 2002. – 544с.
13. Бухгалтерський облік в Україні. Навчальний посібник. Нормативно-практичні матеріали./ За ред. Р.Л. Хом’яка. — Львів: Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+» Інституту післядипломної освіти), «Інтелект-Захід», 2007. — 1127с
14. Ванина Н. Анализ финансового состояния предприятия ./Н. Ванина – К.: Консульт, 2009. - 143 с.
15. Власова О. Фінансові кредити в податкову і бухгалтерському обліку/О. Власова //Консультант бухгалтера. — 2011. —№ 33 —С. 22-24.
16. Войцехівський М. Довге прощання з грішми (Безготівкові розрахунки)./ М.Войцехівський // Дебет – Кредит. – 2008. - № 23. – С.42-45
17. Воронко Р.М. Облік у зарубіжних країнах. Навчальний посібник для ВНЗ (рек. МОН України)/ Р.М. Воронко. – К.: Магнолія 2006, 2009. – 744 с.
18. Габрук О. Прострочена заборгованість і порядок її відображення в податковому обліку/ О.Габрук. // Бухгалтерський облік і аудит. —2017. —№11 - С. 49-53.
19. Гнатишин А. В.Оперативний аналіз виконання договірних зобов’язань і реалізації продукції / А. В. Гнатишин //Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2010. - Вип. 7(1). - С. 353-360.
20. Гончарук Я. А. Аудит: Навч. посіб./ Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2007. — 443 с.
21. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
22. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз. Навчальний посібник./ Б.Є. Грабовецький .– К.: ЦУЛ, 2010. – 356 с.
23. Грошово-кредитна політика в Україні. / За ред. В.І.Міщенко. – К.: Т-во “Знання” КОО, 2009. – 305 с.

24. Давидов Г. М. Аудит: Навчальний посібник./Г.М. Давидов. - К.: Знання, 2004.- 271 с.
25. Деєва Н. М. Аудит. Навчальний посібник./Н.М. Деєва. – К.: ЦУЛ, 2007. – 187 с.
26. Дорош Н. І. Аудит: теорія і практика : монографія / Н. І. Дорош. - К. : Знання, 2006. - 495 с.
27. Драбаніч А. В. Кредиторська заборгованість: поняття, сутність, відображення в обліку / А. В. Драбаніч //Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2017. - Т. 22, Вип. 4. - С. 127-131.
28. Дубій О. 12 уроків з ІС:Бухгалтерії. 2-ге оновлене вид. – Львів: “Бак”, 2002. – 232 с.
29. Економіка: Навчальний посібник/ За ред. С.В. Степаненка. — К: КНЕУ,2001.—306 с.
30. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича — К.: Знання-Прес, 2007. — 581с.
31. Економічний аналіз: теорія і практика: Підруч./ Г.І.Кіндрацька, М.С.Білик, А.Г.Загородній; За ред. проф. А.Г.Загороднього.- Вид. 2-ге, перероб. і доп.- Львів: «Магнолія 2006», 2007.- 440 с.
32. Жаворонок А. В. Особливості оцінки обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства за товари, роботи, послуги/ А. В. Жаворонок, В. В. Моржук //Молодий вчений. - 2017. - № 6. - С. 430-433.
33. Закон України “Про оплату праці” № 108/95-ВР від 24.03.95 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=108%2F95-%E2%F0>
34. Залізняк Н.В. Аудит. Навчальний посібник для ВНЗ (рек. МОН України)/ Н.В. Залізняк, Т.Г. Нікульникова, Н.Л. Шкіря. – К.: Магнолія 2006, 2008. – 224с.
35. Зеленко С. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю за товари, роботи та послуги/ С. В. Зеленко, О.

О. Горбатюк //Економічні науки. Серія :Облік і фінанси. - 2014. - Вип. 11(1). - С. 65-71.

36. Іванюта П.В. Управлінські інформаційні системи в аналізі та аудиті: Навчальний посібник./П.В. Іванюта. — К.: Центр учбової літератури. 2007. - 180 с.

37. Івахненко С. Впровадження програмного забезпечення обліку і контролю: потенційні переваги та реальні потреби/ С. Івахненко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. - №2. – С.56-63.

38. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. пос./ С.В. Івахненко. – К.: “Знання-Прес”, 2003. – 349 с.

39. Іващенко А. С. Проблеми обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в Україні/ А. С. Іващенко, О. В. Гайдамака, Н. В. Черевик //Молодий вчений. - 2014. - № 4(07)(1). - С. 69-71.

40. Кім Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / Г. Кім, В. В. Сопко, Ю. Г. Кім. - 2-ге вид., переробл. і доповн. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 480 с.

41. Клевець В.Б. Облікова політика підприємств за стандартами: Монографія./В.Б.Клевець. - Тернопіль: Економічна думка, 2007.- 313 с.

42. Клим Н. Сучасні інформаційні технології рішення обліково – аналітичних задач операцій з векселями./ Н. Клим.// Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі./Матеріали науково – практичної конференції. - Тернопіль: ТНЕУ, 2010. –С.304.

43. Коблянська О.І. . Фінансовий облік: Навчальний посібник./О.І. Коблянська. - Київ: Знання, 2007.- 471с.

44. Коваль Л. І. Проблемні питання обліку безнадійної кредиторської заборгованості/ Л. І. Коваль //Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна. - 2014. - Вип. 44. - С. 39-41.

45. Коваль Л. І. Проблемні питання обліку безнадійної кредиторської заборгованості/ Л. І. Коваль //Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. - 2017. - Вип. 52. - С. 79-82.
46. Кононенко О. Анализ финансовой отчетности./ О.Кононенко. (Библиотека `Фактора`).- 4-е изд. .- К: Фактор, 2007. - 200 с.
47. Косміна Р.М. Бухгалтерський (фінансовий) облік. Навчальний посібник для економічних спеціальностей ВНЗ . / Р.М. Косміна .– К. : Вища школа, 2008. – 255 с.
48. Костырко Л.А. Диагностика потенциала финансово-экономической устойчивости предприятия. Монография./ Л.А. Костырко - 2-е изд. . - К: Фактор, 2008. - 336 с.
49. Костырко Р.А. Финансовый анализ: Учеб. пособ./Р.А.Костырко. - Харків: «Фактор», 2007.- 784 с.
50. Костюнік О. В. Удосконалення обліку кредиторської заборгованості та методи управління нею/ О. В. Костюнік, О. В. Махницька //Агросвіт. - 2015. - № 8. - С. 62-63.
51. Костюченко В.Н. Бухгалтерский учет и финансовая отчетность по международным стандартам./ В.Н. Костюченко, С.Ф. Голов. - 2-е изд. – К.: Фактор, 2008. – 1008 с.
52. Кужельний , М. В. Організація обліку : підручник / М. В. Кужельний, С. О. Левицька. – К. : ЦУЛ, 2010. – 352 с.
53. Кулаковська Л.П., Організація і методика аудиту: Навч. пос./ Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. – К: КНЕУ , 2004. – 568 с.
54. Куліков П.М. Економічний аналіз. Навчальний посібник.- 3-є вид.[Куліков П.М., Серікова Т.М., Отенко І.П., Кожанова Є.П.]. - К.: ИНЖЭК, 2009. – 344с.
55. Купалова Г. Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту виконання зобов'язань за податками і зборами в умовах фінансово-економічної кризи/ Г. Купалова, Т. Матвієнко //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2010. - Вип. 118. - С. 31-34.

56. Купалова Г.І. Еколого-економічні аспекти обліку та аудиту зобов'язань за податками і зборами: монографія / Г. І. Купалова, Т. О. Мурована. - Київ : Пріоритети, 2014. - 308 с.
57. Кучеркова С. О. Вдосконалення аналітичного обліку кредиторської заборгованості/ С. О. Кучеркова //Економічні науки. Серія :Облік і фінанси. - 2011. - Вип. 8. - С. 282-288.
58. Лагодієнко Н. В. Стан та перспективи обліку дебіторсько-кредиторської заборгованості/ Н. В. Лагодієнко //Бізнес-навігатор. - 2012. - № 3. - С. 126-130.
59. Литвин Н.Б. Облік у зарубіжних країнах: Навч. посібник./Н.Б. Литвин. - Київ: Атіка, 2007.- 208с.
60. Лубенченко О. Е. Особливості аудиторської перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості, яка обліковується за міжнародними стандартами/ О. Е. Лубенченко //Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. - 2016. - Вип. 1(1). - С. 464-468.
61. Масленніков Є. Облікове забезпечення кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання/ Є. Масленніков, Л. Какічева //Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. - 2014. - № 10. - С. 103-113.
62. Маханько О. Аналіз фінансової звітності (бібліотека `Фактора`)/ О. Маханько, О. Кононенко. - К: Фактор, 2014. – 208 с.
63. Машин А.И. Деньги и экономические решения./И.А. Машин. — М: Дело, 2001. — 272 с.
64. Мельник С.І. Облік у зарубіжних країнах. Підручник для ВНЗ / С.І. Мельник, О.М. Губачова. - К.: ЦУЛ, 2008 . – 432 с.
65. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, затвержені наказом МФУ від 29.12.2000р. № 356 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_a1/pg_ivwdsg.htm
66. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Є. В. Мних. – К. : Київ.нац. торг.-екон.ун-т, 2010. – 412 с.

67. Мочерний С. В. Економічна теорія: Учбовий посібник./С.В. Мочерний. —К.: Академія, 2003.—584с.

68. Мурована Т.Особливості організації обліку зобов'язань за податками і зборами в умовах реалізації екологічної політики в Україні/ Т. Мурована //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2013. - Вип. 6. - С. 60-66.

69. Національні стандарти бухгалтерського обліку.[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/onemanuals/35131>.

70. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджено наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 № 73[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

71. Немченко В.В. Практичний курс внутрішнього аудиту. Навчальний посібник рекомендований МОН України ./ В.В. Немченко. – К.: ЦУЛ, 2008. - 240 с.

72. Онищенко Т. Оплата праці: Податковий і бухгалтерський облік./ Т. Онищенко, Ю.Рудяк. – Х: Фактор, 2013. - 165 с.

73. Організація і методика проведення аудиту. Навчально – практичний посібник./ Сопко В. В. та ін. – К.:ВД “Професіонал”, 2006 – 576 с.

74. Осадча Г. Г. Методологічні аспекти обліково–аналітичного забезпечення кредиторської заборгованості/ Г. Г. Осадча, Ю. С. Коротченко //Формування ринкових відносин в Україні. - 2017. - № 4. - С. 62-67.

75. Панченко О. М. Формування облікової політики підприємства щодо кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги/ О. М. Панченко, К. Р. Савченко //Сталий розвиток економіки. - 2015. - № 4. - С. 163-169.

76. Петрик О.А.. Аудит: методологія і організація. Монографія./О.А.Петрик. - К.: КНЕУ, 2003.-260 с.

77. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій / Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 року за №291 [Електронний

ресурс]. Режим доступу: <http://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/388-plan-rahunkiv.html>

78. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_a1/pg_ivwdsg.htm

79. Попович П. Я. Організація і методологія операційного аналізу: монографія / П. Я. Попович. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 260 с.

80. Потриваєва Н. В. Теоретичні аспекти обліку кредиторської заборгованості в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Потриваєва, О. Ю. Сус // Економічний форум. - 2013. - № 4. - С. 226-229.

81. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України, прийнятий Верховною Радою України 16 липня 1999р. №996- XVI (зі змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>

82. Про аудит фінансової звітності і аудиторську діяльність. Закон України №2258-VIII від 21.12.2017. [Електронний ресурс]. ./ Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>

83. Пустяк О. В. Ефективність управління кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги: обліково-аналітичний аспект/ О. В. Пустяк, Я. М. Демченко // Економіка і регіон. - 2015. - № 3. - С. 88-95.

84. Пушкар М. С. Фінансовий облік в системі управління.. Монографія./ М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль: Карт - Бланк, 2006. – 178с.

85. Пушкар М.С. Креативний облік: створення інформації для менеджерів. Монографія./ М. С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2006. – 334 с.

86. Рагуліна І.І. Аудит: організація і методика. Навчальний посібник ./ Рагуліна І.І., Новіков І.Т., Огійчук М.Ф. – К.: Алерта, 2010. – 584 с.

87. Рижиков В.С. Проектний аналіз. Навчальний посібник рекомендовано МОН України ./В.С. Рижиков - К: ЦУЛ, 2007. – 384с.

88. Ролінський О.В. Організація і методика аудиту. Навчальний посібник для ВНЗ/ О.В. Ролінський, Н.А. Іванова.– К.: ЦУЛ, 2008. – 216 с.

89. Соколовська Н. Погашення векселя коштами: бухгалтерський і податковий облік/Н. Соколовська // Все про бухгалтерський облік. — 2016. — №17. — С 26-74.
90. Стаднюк Т. В. Теоретичні основи аналізу зобов'язань суб'єктів господарювання/ Т. В. Стаднюк, Т. А. Татушко //Агросвіт. - 2014. - № 8. - С. 60-65.
91. Стельмашук А. М. Бухгалтерський облік : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / А. М. Стельмашук, П. С. Смоленюк. - К. : Центр учбової літератури, 2007. - 528 с.
92. Сук Л. Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами/ Л. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. — 2004. — № 8. — С. 2-9.
93. Сук Л. Облік розрахунків з дебіторами та по зобов'язаннях/ Л. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. — 2004. — № 20. — С 2-14.
94. Сук П.Л. Організація бухгалтерського обліку. Підручник (затв. МОН України)/ П.Л. Сук, Л.К. Сук. – К.: Каравелла, 2009. – 624 с.
95. Суха О.Р. Аудит. Навчальний посібник (рек. МОН України)/ О.Р. Суха. – К.: Новий світ 2000, 2009.- 284 с.
96. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навчальний посібник./О.О. Терещенко. — К.: ЮШУ, 2003. — 554 с.
97. Ткач А. Концепція електронного акредитиву, як нової форми безготівкових розрахунків. // Банківська справа. – 2014. - №3. – С.66-72
98. Ткаченко Н.М. Бухгалтерский финансовый учет, налогообложение и отчетность. Учебник для ВУЗов ./Н. М. Ткаченко. – К.: Алерта, 2008.- 1012с.
99. Травінська С. І. Сутність категорії «поточні зобов'язання» в бухгалтерському обліку молокопереробного підприємства/ С. І. Травінська //Інвестиції: практика та досвід. - 2013. - № 21. - С. 100-105.
100. Травінська С. Гармонізація та стандартизація обліку і звітності зобов'язань відповідно до МСФЗ та МСБО/ С. Травінська //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2010. - Вип. 118. - С. 46-48.

101. Ульянова Д. Облікова оцінка зобов'язань природоохоронної діяльності/ Д. Ульянова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2014. - Вип. 11. - С. 70-74.
102. Усатенко О. В. Організація бухгалтерського обліку і аналізу зобов'язань в компаніях з управління активами/ О. В. Усатенко // Облік і фінанси. - 2016. - № 3. - С. 43-49.
103. Усач Б. Ф. Організація і методика аудиту./ Б. Ф. Усач, З. О. Душко, М. М. Колос. - К.: Знання, 2006.- 376 с.
104. Уяздовська О. Законодавчі норми, що регулюють оплату праці/ О. Уяздовська. // Все про бухгалтерський облік.-2017.- №99.- с.20-22
105. Феофанов Л. К. Методичні підходи з організації обліку та аудиту кредиторської заборгованості на підприємстві/ Л. К. Феофанов, Д. В. Денисов // Інвестиції: практика та досвід. - 2013. - № 12. - С. 65-68.
106. Фінансовий облік: Підручник/ Н.В.Чебанова, Т.І.Єфіменко.- Київ: «Академія», 2007.- 704 с.
107. Фолльмут Х. Инструменты контроллинга (пер. с нем.)/ Х. Фолльмут. — К.: Омега-Л, 2007. - 127 с.
108. Фридман М. Основы монетаризма /Под науч. ред. Д.А. Козлова. — М.: ТЕИС, 2002.—175с.
109. Цивільний кодекс України. Редакція від 04.11.2018, підстава - 2581-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
110. Чабанюк О. М. Облік дебіторської та кредиторської заборгованості й напрями його вдосконалення/ О. М. Чабанюк, О. В. Багрій // Науковий вісник НЛТУ України. - 2012. - Вип. 22.2. - С. 255-259.
111. Чумакова І. Методичні аспекти аудиту зобов'язань в умовах реформування бухгалтерського обліку/І. Чумакова, В. Кузьмін // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. — 2012. — № 12.— С.245-249.

112. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підруч./ В.Г.Швець.- 2-ге вид., перероб. і допов.- К.: Знання, 2006.- 525с.
113. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку./ Шквір В.Д., Загородній А.Г., Височан О.С. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2003. – 268 с.
114. Экономическая теория / Под ред. В.Д. Камаева. — 8-е изд., перераб. и доп. — М.: «Владос», 2002. — 640 с.
115. Юровський Б. Бухгалтерський облік вексельних операцій/ Б.Юровський // Консультант бухгалтера. — 2017. — № 18-19. — С. 6-12.
116. Янчева Л. М. Оцінка дебіторської та кредиторської заборгованостей як інструмент підвищення достовірності облікових даних/ Л. М. Янчева, Н. С. Акімова, Т. А. Наумова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2011. - Вип. 2. - С. 3-11.
117. Яременко Л. М. Формування облікової інформації дебіторської та кредиторської заборгованості/ Л. М. Яременко // Економічний вісник університету. - 2018. - Вип. 36(1). - С. 147-154.